

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Факультет педагогіки і психології
Кафедра педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти

Кваліфікаційна робота
ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО ЧИТАННЯ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕКСТІВ «НОВОЇ ПРИРОДИ»

Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітня програма «Початкова освіта»

Здобувача вищої освіти освітнього
ступеня «магістр»
факультету педагогіки і психології
Тимон Мар'яни Леонідівни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти
Кодлюк Ярослава Петрівна

РЕЦЕНЗЕНТ:

Директор ПЗЗСО «Тернопільський ліцей
«Школа Майбутнього»»
Кіндратюк Інна Анатоліївна

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО ЧИТАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕКСТІВ «НОВОЇ ПРИРОДИ».....	9
1.1. Читацька діяльність молодших школярів: сутність, обґрунтування	9
1.2. Усвідомлене читання учнів як дидактико-методичний феномен.....	17
1.3. Тексти «нової природи»: сутність, види, характеристика.....	26
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ З ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ	38
2.1. Навчально-методичне забезпечення процесу формування в молодших школярів усвідомленого читання засобами текстів «нової природи»	38
2.2. Діяльність учителя початкових класів щодо формування у молодших школярів усвідомленого читання засобами текстів «нової природи»: практичний аспект.	51
Висновки до розділу 2	67
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО ЧИТАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕКСТІВ «НОВОЇ ПРИРОДИ».....	69
3.1. Дидактичні умови формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи».	69
3.1.1. Органічне включення текстів «нової природи» у роботу з підручником на всіх етапах уроку.....	70
3.1.2. Використання потенційних можливостей текстів «нової природи» задля формування в молодших школярів мисленнєвої діяльності.....	72

3.1.3. Мотиваційне забезпечення процесу формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи».	74
3.2. Методика формувального експерименту	78
3.3. Результативність експериментальної методики.	93
Висновки до розділу 3	96
ВИСНОВКИ	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	100
ДОДАТКИ	111

ВСТУП

Актуальність дослідження. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти сучасна школа покликана формувати в учнів ключові компетентності, необхідні для їхньої самореалізації, активної участі в суспільному житті. «Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, уміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами» [17]. Формування цих умінь розпочинається саме в початковій школі, яка є фундаментом усього подальшого освітнього процесу.

Початкова освіта реалізується на засадах компетентнісного підходу, який орієнтований на розвиток усвідомленої, творчої, мислячої особистості, здатної критично сприймати інформацію, ефективно комунікувати та навчатися впродовж життя. Одним із ключових завдань цього підходу є формування читацької компетентності, що передбачає не лише технічну навичку читання, а й уміння глибоко розуміти, аналізувати та інтерпретувати тексти.

Формування таких умінь безпосередньо пов'язане з розвитком усвідомленого читання, яке виступає основою пізнавальної активності, критичного мислення й самостійності учнів. Читання є не лише засобом отримання знань, а й потужним чинником інтелектуального, духовного й емоційного розвитку дитини, формування її світогляду, мовлення, уяви та емоційної культури.

Н. Бібік, М. Вашуленко, О. Онопрієнко слушно зауважили, що «освіта в галузі читання зазнає в наш час суттєвого переосмислення: якщо ще донедавна її метою в багатьох країнах світу було передусім формування вмінь і навичок читання із метою накопичення інформації, то сьогодні йдеться передусім про формування здатності працювати з будь-якими видами інформації – текстової й нетекстової, знаходити доступ до неї в різноманітних джерелах – паперових і

електронних, розуміти, належно осмислювати, оцінювати її і застосовувати відповідно до особистих і суспільних потреб» [62, с.14].

Однією з нових тенденцій є використання текстів «нової природи» у початковій школі. Вони представляють собою поєднання вербальних (тексту) та невербальних елементів (ілюстрації, аудіо і відеоматеріали), що робить їх більш привабливими та цікавими для дітей. Адже проблемою сучасного покоління є те, що дітям важко усвідомлено читати великий обсяг тексту, який подається у підручниках; вони губляться в матеріалі, не можуть вловити основних деталей, проаналізувати прочитане, переказати. У зв'язку з цим потрібно змінити форму подання навчального матеріалу, додавши до звичного лінійного тексту об'єкти мультимедіа, скоротивши кількість інформації, при цьому не втрачаючи основних знань, які мають засвоїти учні.

Організація роботи з текстами «нової природи» в початковій школі потребує спеціального підходу та методик, які б допомогли учителю ефективно працювати з цими матеріалами, що забезпечить розвиток навичок читання та розуміння текстів учнями. Адже читання є і завжди буде первинною формою засвоєння і накопичення людиною знань та доступу до різноманітної смислової та емоційної інформації. Важливо, щоб учні володіли основними якостями читання, як: правильність, виразність, швидкість і однією з найголовніших є усвідомленість прочитаного, бо без цього неможливе вивчення жодного предмета.

Аналіз педагогічної та методичної літератури із теми дослідження свідчить про те, що заявлена проблема розглядалася вченими аспектно, зокрема: проблема усвідомленого читання знайшла своє відображення у дослідженнях Н. Акімової, Н. Ігнатенко, Н. Чепелевої та ін.; сутність поняття «усвідомлене читання» як багатоаспектного педагогічного феномена аналізували Н. Ігнатенко, Р. Кириченко, Я. Кодлюк, Д. Міллер, В. Садкіна, О. Терещенко та ін.; методичні аспекти формування усвідомленого читання як важливої складової читацької компетентності школярів розкрили А. Каніщенко, В. Мартиненко, Г. Одинцова, О. Савченко, О. Слижук, О. Терещенко та ін.; сутність текстів «нової природи» і

їх особливості – предмет наукового дискурсу Н. Волинець, Г. Гич, О. Гунько, О. Ісаєвої, Т. Кравчинської, М. Скрипник; характеристика основних видів текстів «нової природи» та особливості їх застосовування на уроках у початковій школі описані такими дослідниками: А. Богосвятською, Н. Васильківською, Г. Гич, О. Гунько, Т. Дудніченко, І. Ігошиною, О. Ісаєвою, О. Косачовою, О. Кухар, В. Щербатюк.

Проте варто зазначити, що, незважаючи на певну наукову розробленість проблеми формування усвідомленого читання молодших школярів, питання використання текстів «нової природи» як ефективного засобу розвитку цього уміння залишається недостатньо дослідженим. У сучасній педагогічній практиці бракує цілісної методики, що ґрунтувалася б на інтеграції традиційних підходів до навчання читання з можливостями мультимедійних, інтерактивних текстів. Отож, актуальність, теоретична й практична значущість, а також недостатня розробленість проблеми зумовили вибір теми магістерської роботи: **«Формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи»»**.

Об'єкт дослідження – процес формування усвідомленого читання молодших школярів.

Предмет дослідження – дидактичні умови використання текстів «нової природи» задля формування в молодших школярів усвідомленого читання.

Метою роботи є теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи».

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. Розкрити сутність усвідомленого читання молодших школярів як дидактико-методичного феномена.
2. Визначити особливості текстів «нової природи» та з'ясувати їх роль у формуванні читання з розумінням.
3. Проаналізувати педагогічний досвід з проблеми дослідження.

4. Обґрунтувати дидактичні умови використання текстів «нової природи» як важливого засобу формування усвідомленого читання молодших школярів.

5. Розробити та експериментально перевірити методику формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи».

Гіпотеза. Ефективність формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи» суттєво зросте за умови реалізації таких дидактичних умов:

- органічне включення текстів «нової природи» у роботу з підручником на всіх етапах уроку;
- використання потенційних можливостей текстів «нової природи» для розвитку мисленнєвої діяльності молодших школярів;
- мотиваційне забезпечення процесу формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи».

Застосування текстів «нової природи» в організації читацької діяльності молодших школярів з урахуванням визначених дидактичних умов сприятиме підвищенню рівня сформованості в них умінь усвідомлено читати.

У процесі реалізації завдань дослідження використано комплекс **методів**, зокрема:

- *теоретичні методи* (аналіз, узагальнення, класифікація та порівняння) – дозволили розкрити теоретичні основи формування усвідомленого читання молодших школярів, визначити роль сучасних текстів у цьому процесі та обґрунтувати педагогічні підходи до їх використання на уроках;
- *емпіричні методи* (спостереження, бесіди) – застосовувалися для визначення рівнів сформованості усвідомленого читання та оцінювання взаємодії дітей із текстами «нової природи, педагогічний експеримент – для перевірки результативності запропонованої автором методики;
- *математичні*: кількісний та якісний аналізи результатів дослідження.

Теоретичне значення роботи полягає:

- у визначенні дидактичних умов формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи» (органічне включення

текстів «нової природи» у роботу з підручником на всіх етапах уроку, використання потенційних можливостей текстів для розвитку мисленнєвої діяльності учнів, мотиваційне забезпечення процесу формування усвідомленого читання);

- у виявленні педагогічних можливостей текстів «нової природи» як ефективного засобу формування усвідомленого читання;

- у з'ясуванні сутності ключових понять дослідження: «читання», «читацька діяльність», «читацька компетентність», «усвідомлене читання», «тексти «нової природи»».

Практичне значення дослідження полягає у розробленні навчально-методичного забезпечення реалізації вказаних дидактичних умов в освітньому процесі початкової школи (фрагменти уроків, завдання, приклади текстів «нової природи» тощо).

Результати дослідження можуть бути використані у практичній роботі вчителів початкової школи для підвищення ефективності навчання читання з глибоким осмисленням тексту, а також у процесі методичної підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» в закладах вищої освіти, сприяючи розвитку умінь організовувати навчальну діяльність учнів із використанням сучасних, інтерактивних і мотивуючих текстових матеріалів.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 131 сторінка друкованого тексту, з них – 100 сторінок основного тексту. Робота містить 7 таблиць, 2 рисунки, 9 додатків, список використаних джерел (81 найменування), розміщений на 10 сторінках.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження:

- доповідалися на науковій конференції: LIII INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE «The Role of Science and Technology in Solving Global Problems of Humanity» [77].

- впроваджені в освітній процес ПЗЗСО «Тернопільський ліцей «Школа Майбутнього»».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО ЧИТАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕКСТІВ «НОВОЇ ПРИРОДИ»

1.1. Читацька діяльність молодших школярів: сутність, обґрунтування

Читання є одним із провідних чинників розвитку особистості. Воно забезпечує засвоєння культурного й духовного досвіду людства, сприяє формуванню мислення, пізнавальних інтересів, оцінних суджень та здатності до осмислення навколишньої дійсності. Саме через процес читання дитина поступово входить у світ знань, норм і цінностей суспільства, оволодіває рідною мовою, розвиває мовленнєві й комунікативні вміння, формується як свідома особистість.

Ще у давнину мислителі надавали читанню особливого значення, вбачаючи у ньому шлях до самопізнання, морального вдосконалення та пізнання світу. Давньогрецький філософ Платон розглядав читання як спосіб прилучення до ідейного змісту культури, засіб формування гармонійної особистості. Аристотель підкреслював, що через сприймання текстів людина розвиває здатність до логічного мислення, аналізу, осмислення причин і наслідків подій.

В епоху Відродження та Просвітництва ця ідея була розвинута у концепціях Я. Коменського, який заклав основи сучасної педагогіки. Він визначав читання як провідний шлях до оволодіння знаннями і фундаментальний засіб розвитку мислення, послідовно обстоюючи ідею, що засвоєння текстової інформації є активним навчанням розумовим операціям [27].

Згодом питання значення читання знайшло подальший розвиток у працях видатних педагогів: Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, К. Ушинського та В. Сухомлинського. Видатний педагог В. Сухомлинський слушно зауважив, що «читання – це вікно, через яке діти пізнають світ і самих себе» [1]. Читання є не лише засобом отримання знань, але й фундаментом для опанування всіх

навчальних дисциплін, розвитку мислення, мовлення й формування інтелектуальної особистості.

Ця функціональна важливість читання набуває особливого значення у сучасному освітньому просторі, де інформаційні потоки набувають все більшої динамічності та обсягу. У таких умовах читання не просто зберігає свою роль, а залишається фундаментальною навичкою і ключовим інструментом пізнання світу, успішної соціалізації та особистісного розвитку. Відтак, саме в молодшому шкільному віці закладаються основи цієї складної, багатоаспектної діяльності, що забезпечує готовність дитини до життя у високоінформаційному середовищі.

Попри розширення можливостей доступу до інформації у цифрову добу, якість читання учнів залишається проблемною. За результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 українські школярі продемонстрували істотне зниження показників читацької грамотності – у середньому на 38 балів менше, ніж у 2018 році [76]. Дослідники пов'язують це з тривалим періодом дистанційного навчання, який сформував у здобувачів освіти тенденцію до поверхневого засвоєння інформації, копіювання текстів без їхнього осмислення та відсутності навичок критичного читання. Усе це зумовлює необхідність переосмислення підходів до навчання читання.

Для глибшого розуміння феномену читання важливо з'ясувати сутність самого поняття. У Тлумачному словнику української мови зазначається, що «читати – це сприймати що-небудь записане літерами, письмовими знаками, вимовляти для слухачів щось написане, надруковане» [51]. Отже, читання трактується як особливий вид мовленнєвої діяльності людини, спрямований на сприймання, розуміння й осмислення текстової інформації.

Науковець В. Мартиненко трактує цей феномен як «складний інтегративний когнітивний процес, що об'єднує в єдину структуру пізнавальні функції, які складають основу діяльності під час читання» [36, с. 5].

Читання – це «основна форма засвоєння змістової та емоційної інформації, особливий засіб розумового й духовного розвитку особистості; один із основних

компонентів розвитку мовленнєвої діяльності школярів; один з важливих засобів формування особистості» [29, с. 12], - зазначає Т. Котик.

Навчання учнів якісного читання є одним із пріоритетних завдань сучасної школи. Проте, повноцінне опанування цієї навички вимагає комплексного підходу. Необхідно створити оптимальні умови та забезпечити кваліфіковане методичне керівництво, яке ґрунтується на глибокому розумінні психологічних особливостей процесу читання та використанні ефективних методів і прийомів. Адже недостатній рівень сформованості читацької навички неминуче призводить до уповільнення не лише навчального прогресу, а й до загального особистісного розвитку учнів. У цьому контексті зберігає свою актуальність твердження В. Сухомлинського, що «без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя» [54, с. 24].

Читання є однією із найважливіших навичок, яку діти здобувають у ранньому віці. Це не лише технічний процес розпізнавання літер і слів, а складний когнітивний процес, що включає в себе декодування інформації, її осмислення та інтерпретацію. Читання дає можливість людині отримувати нові знання, розвивати мовленнєві та когнітивні навички, а також взаємодіяти з навколишнім світом через текст. Це надзвичайно важлива діяльність, яка є основою для розвитку людини.

Процес читання починається з оволодіння технічними навичками, які є основою для подальшого формування здатності розуміти текст. На цьому етапі дитина опановує базові уміння розпізнавати символи, тобто літери, та співвідносити їх із відповідними звуками. Поступово вона вчиться об'єднувати літери у склади, а склади – у слова, формуючи первинне уявлення про те, що слова є елементами більш складних мовних структур. Важливим аспектом цього етапу є навчання читання слів та речень, що створює основу для формування початкового розуміння тексту як цілісного явища. Особливого значення набуває автоматизація технічних навичок, яка досягається через постійні вправи та повторення. Водночас важливо, щоб у дітей формувалася здатність до

інтегративного сприйняття тексту, коли вони починають усвідомлювати логічну цілісність речень і тексту загалом.

Наступний етап пов'язаний з осмисленням прочитаного тексту. На цьому рівні дитина починає розуміти значення окремих слів, будувати логічні зв'язки між ними та формувати загальне уявлення про зміст прочитаного. Текст більше не сприймається як набір окремих речень, а постає перед дитиною як єдина змістова структура. Особливу увагу слід приділити навчанню дітей виділяти ключові ідеї, розрізняти головне і другорядне, а також розуміти зв'язок між частинами тексту. Цей етап також включає розвиток навичок смислового аналізу, які стають базою для формування критичного мислення. Завдяки цьому дитина починає поступово розуміти, що текст має не лише прямий зміст, але й підтекст, що сприяє глибшому аналізу прочитаного.

У міру вдосконалення уміння читати з розумінням відбувається інтеграція емоційного та естетичного аспектів сприйняття тексту. Дитина вчиться помічати художні засоби, які використовує автор, відчувати ритм і мелодику тексту, а також розуміти підтекст і емоційне забарвлення твору. Важливим є залучення дітей до читання творів, які відповідають їх віковим особливостям й інтересам, оскільки це сприяє формуванню любові до читання, розвитку уяви та емоційного інтелекту. Виразне читання на цьому етапі набуває особливої ролі, адже воно допомагає дитині відчувати ритм тексту та краще зрозуміти його зміст.

Останній етап формування умінь читати з розумінням – це осмислення прочитаного, яке характеризується здатністю до аналізу, синтезу та критичної оцінки отриманої інформації. Усвідомлене читання дозволяє дитині глибше зрозуміти текст, формулювати власні думки та судження, а також застосовувати прочитане у реальних життєвих ситуаціях. На цьому рівні читання стає не лише способом отримання інформації, але й засобом пізнання світу, розвитку креативності та самовираження. Важливо, щоб діти не лише засвоювали зміст текстів, але й вчилися використовувати отримані знання для вирішення практичних і теоретичних завдань, що забезпечує їхню підготовку до активної участі у суспільному житті.

Проаналізувавши наявні підходи до трактування процесу читання, ми умовно поділяємо його на такі етапи:

Рис. 1.1. Етапи процесу читання

З психологічної точки зору, читання є цілісною психофізіологічною системою, що вимагає активної та скоординованої участі вищих психічних функцій.

В. Мартиненко у методичному посібнику [21] узагальнила напрацювання різних учених–психологів, щодо психологічних механізмів процесу читання в дітей молодшого шкільного віку, підкресливши, що його ефективність безпосередньо залежить від рівня розвитку таких ключових компонентів:

1. «Мовлення. Читання є рецептивним видом мовленнєвої діяльності. Його успішність критично залежить від сформованості фонематичного слуху (здатності розрізняти звуки мови), артикуляції та достатнього словникового запасу. На початковому етапі відбувається прямий зв'язок між візуальним сприйняттям знака та його проговорюванням (як зовнішнім, так і внутрішнім мовленням), що забезпечує перехід від графічного образу до смислового значення.

2. Увага. Читання вимагає стійкості та переключення уваги. Дитина повинна утримувати фокус на послідовності графічних знаків (що особливо складно при роботі з довгими текстами) і водночас швидко переключати увагу з декодування на осмислення. Дефіцит стійкості уваги призводить до пропусків слів, повторів та втрати смислового зв'язку.

3. Пам'ять. У процесі читання задіяні різні види пам'яті: оперативна (для утримання в полі свідомості декодованих частин речення до моменту повного осмислення), короткочасна (для об'єднання окремих слів у фрази) та довгочасна (для асоціювання слів із їхніми значеннями та актуалізації попередніх знань, необхідних для інтерпретації). Наприклад, для розуміння речення необхідно пам'ятати його початок, доки не буде прочитано кінець.

4. Мислення. Це центральний компонент читання. Мислення забезпечує аналітико-синтетичну діяльність: аналіз окремих літер та складів, синтез їх у слова і речення. Найважливішою функцією мислення є прогнозування, коли дитина, побачивши частину слова, вже передбачає його закінчення, що значно підвищує швидкість і свідомість читання. Фінальний етап – це осмислення та критична оцінка прочитаного матеріалу» [21].

Таким чином, читання в молодшому шкільному віці виступає не лише як навчальна дисципліна, а як комплексний психологічний тренажер, який стимулює розвиток усіх ключових пізнавальних процесів і формує передумови для глибокого, усвідомленого сприйняття інформації.

Утім, навчитися читати не є кінцевим результатом навчання, а лише його необхідною передумовою. Коли технічна сторона процесу читання сформована,

у дитини починає розвиватися читацька діяльність – більш складне й ширше за змістом явище, що охоплює не лише техніку, а й усвідомлене ставлення до тексту, мотиви, інтереси та вміння працювати з інформацією.

Як зазначає Л. Байдюк, «дефініція «читацька діяльність» має незаперечне значення як загальнолюдська цінність, як праця та творчість, як можливість всебічного розвитку особистості молодшого школяра. Розглядаючи цю дефініцію, слід зазначити, що в її основі виділяються дві основні категорії: діяльність та дії» [2, с. 63].

К. Пономарьова трактує термін «читацька діяльність» як «уміння читача вести продуктивний діалог з автором твору, причому діалог з автором твору мистецтва – це не конфлікт, не суперечка, а «відкритість», прагнення збагатитися досвідом іншого з хвилюючих життєвих проблем» [43, с. 24].

Л. Байдюк проаналізувавши наукові дослідження у галузі дитячого читання, виокремила такі компоненти читацької діяльності:

- «мотиваційну сферу як формування читацької самостійності та потреби у читанні;
- пізнавальну основу процесу читання як удосконалення навичок читання: свідомості, правильності, швидкості, виразності;
- змістовий аспект читання як формування здатності до повноцінного сприйняття літературного твору, розуміння прочитаного;
- комунікативну сферу як навчання практичним умінням працювати з текстом; способам творчої інтерпретації прочитаного; практичним читацьким умінням працювати з книгою, обирати книгу;
- інформаційну основу як уміння оперувати літературознавчими термінами, збагачення читацького досвіду дитини, розширення читацького кругозору;
- емоційно-естетичну основу читання як виховання моральних якостей особистості молодшого школяра на основі прочитаного твору» [2, с. 65].

Читацька діяльність включає комплекс дій, за допомогою яких молодший школяр сприймає, осмислює та систематизує текстову інформацію, формуючи

власний досвід взаємодії з письмовим словом. Під час цієї діяльності учень поступово набуває необхідних умінь і навичок роботи з інформацією, опановує способи аналізу, порівняння, узагальнення та інтерпретації тексту. Це створює міцну основу для формування читацької компетентності, яка виступає як інтегральна характеристика розвитку школяра і відображає його здатність ефективно застосовувати набуті знання та навички не лише в навчальному процесі, а й у різноманітних життєвих ситуаціях, сприяючи всебічному пізнавальному та особистісному розвитку.

За твердженням Т. Яценко, «читацька компетентність молодших школярів – це потенційна читацька діяльність, а читацька діяльність, відповідно, реалізована читацька компетентність – результат минулої та умовної майбутньої продуктивної діяльності читача» [67].

Крім того, варто додати ще одне тлумачення терміну «читацька компетентність» за Т. Яценко: «це якість, що виявляється в готовності та здатності особистості самостійно здобувати і застосовувати пов'язані з читанням знання і вміння для здійснення читацької діяльності, читацького й особистісного саморозвитку» [67].

«Читацька компетентність – це уміння використовувати зміст прочитаного в різних ситуаціях, які виникають у процесі навчання, за межами школи й очікують учня в дорослому житті. Це якість особистості, яка вдосконалюється протягом усього її життя в різних ситуаціях діяльності та спілкування» [63], – стверджує Т. Хорошковська.

На кожному етапі навчання в початковій школі читацька діяльність характеризується власними особливостями, що визначаються сукупністю чинників: індивідуально-психологічними рисами учнів, рівнем сформованості їхнього читацького досвіду, обсягом фонових знань, розвитком мовлення, пізнавальних процесів і мислення, а також специфікою сприймання художніх творів у молодшому шкільному віці.

Незважаючи на глибоку теоретичну обґрунтованість важливості читацької діяльності та чітке виокремлення її компонентів (мотиваційної, пізнавальної,

комунікативної сфер), практичне формування цього складного інтегративного явища в умовах початкової школи залишається науково-методичною проблемою. Справжня читацька діяльність, яка передбачає критичну оцінку, емоційне співпереживання та рефлексію, вимагає від педагога не просто передачі техніки, а систематичного керівництва пізнавальною самостійністю учня. Цей процес ускладнюється тим, що молодший школяр має подолати розрив між простим механічним декодуванням і глибинним смисловим сприйняттям. Успішне подолання цього розриву є прямим шляхом до становлення усвідомленого читання, яке, як найвища форма читацької активності, дозволяє дитині ефективно орієнтуватися в усьому різноманітті інформації.

Отож, читання у молодшому шкільному віці виступає не лише як навчальний предмет, а як важливий чинник загального розвитку особистості дитини. Сформована техніка читання створює підґрунтя для становлення читацької діяльності – свідомої, мотивованої та емоційно насиченої взаємодії з текстом. Читацька діяльність охоплює систему дій, спрямованих на розуміння, оцінку та творчий відгук на прочитане, і є передумовою формування читацької компетентності. Поступовий розвиток її структурних компонентів приводить до формування усвідомленого читання як вищої форми читацької активності молодшого школяра.

1.2. Усвідомлене читання учнів як дидактико-методичний феномен

«Читання як джерело духовного збагачення не зводиться до вміння читати; з цього вміння воно тільки починається» [26], - зазначає відомий український письменник і педагог В. Сухомлинський. Він підкреслює, що справжнє читання полягає не тільки в розумінні слів, але й у глибшому осмисленні змісту, в здатності бачити те, що стоїть за словами, проникати в душу автора, розуміти і переживати його думки. Для Василя Сухомлинського важливе не лише формальне засвоєння читання, а духовний і моральний вимір, який сприяє

розвитку особистості. На його думку, читання є одним із основних засобів духовного збагачення і самовдосконалення людини. Це не лише спосіб отримання знань, а й шлях до розуміння життєвих цінностей, моральних орієнтирів, емоційного розвитку. Через книги ми вчимося співпереживати, розуміти інших людей, а також пізнавати самих себе.

Розвиток якісного читання неможливий без уваги до таких його характеристик, як швидкість (темп читання), правильність, виразність та усвідомленість.

Швидкість читання є важливою характеристикою, оскільки безпосередньо впливає на ефективність сприйняття інформації. У спеціальній літературі розрізняють поняття «темп читання» і «швидкість читання». Темп читання – це ширше поняття. Це відношення обсягу прочитаного, а також осмисленого тексту до затраченого часу. Швидкість читання – це швидкість переходу від слова до слова незалежно від характеру розуміння прочитаного. Тобто, швидкість є однією з характеристик темпу читання. Оптимальна швидкість дозволяє дитині опрацьовувати більшу кількість тексту за одиницю часу, що є необхідним для навчання у школі, де значний обсяг інформації подається у письмовій формі. Водночас надмірне прискорення читання без належного розуміння змісту може знизити його якість, перетворюючи процес у механічний. Тому розвиток швидкості читання має відбуватися поступово, із забезпеченням належного рівня розуміння тексту. Для цього рекомендується використовувати вправи на розвиток технічних навичок читання, зокрема читання складів, слів і речень у різному темпі.

Правильність читання полягає у безпомилковому відтворенні тексту, що є основою для його розуміння. Помилки під час читання можуть спотворювати зміст тексту, ускладнюючи його усвідомлення. Навчання правильності починається з технічного етапу, коли дитина засвоює звуки, літери та правила їх поєднання. Удосконалення цієї навички потребує систематичних тренувань, що включають роботу над вимовою, інтонацією та наголосами. Особливо важливим

є усунення типових помилок, таких як пропуск літер, складів чи слів, що сприяє формуванню цілісного сприйняття тексту.

Виразність читання є ключовою для емоційного і художнього сприйняття тексту. Вона передбачає правильну інтонацію, паузи, логічні наголоси та дотримання ритму, які дозволяють читачеві передати зміст і настрій твору. Виразне читання сприяє залученню слухачів, що є важливим для формування інтересу до літератури та розвитку комунікативних навичок. Крім того, воно допомагає дитині глибше відчувати художні образи, створені автором, що сприяє розвитку її емоційної сфери. Для формування виразності корисними є вправи на читання діалогів, казок, віршів із використанням різних інтонацій і голосових змін.

Усвідомленість є центральною характеристикою читання, яка визначає його якість. Вона включає здатність дитини розуміти зміст прочитаного, аналізувати текст, встановлювати зв'язки між його частинами, а також формулювати власні судження щодо прочитаного. Усвідомленість забезпечує глибше засвоєння інформації, розвиток критичного мислення та здатність застосовувати отримані знання у практичних ситуаціях. Ця якість розвивається через регулярну роботу над текстами, що включає обговорення їхнього змісту, постановку запитань, виділення головних ідей та аргументацію висновків. Усвідомлене читання формує вміння не лише отримувати інформацію, але й перетворювати її у власний досвід. Однак і швидкість, правильність й виразність досягають повної цінності лише в поєднанні з усвідомленістю, яка є ключовим елементом процесу читання.

Як зазначають Я. Кодлюк і Г. Одинцова «проблема якісного, смислового читання на сучасному етапі стоїть особливо гостро, що пов'язано з новими викликами інформаційного суспільства, зокрема появою інформації як на паперових, так і на електронних носіях; необхідністю швидко відшукати потрібні відомості з навчальною метою та ін. Показово, що її досліджують соціологи, психологи, лінгвісти, педагоги, методисти тощо. Вони одностайні в

тому, що вміння читати має загальнонавчальний характер; є важливим ресурсом самореалізації людини в сучасному світі» [52, с.10].

Термін «усвідомлене читання» має певні синоніми, якими послуговуються педагоги і науковці. Часом вживаються інші словосполучення: «читання з потреби думати», «думання над книжкою» [54]; «сміслові читання» [21]; «читання з розумінням» [17]; «якісне читання», «функціональне читання», «рефлексивне читання», «продуктивне читання» [46].

Основоположним нормативним документом, у якому прописано важливість формування читання з розумінням, є Державний стандарт початкової освіти [17], але тлумачення поняття «читання з розумінням» вчителі початкової школи можуть знайти і в Державному стандарті базової середньої освіти, «передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів» [16].

«Проблема якісного, «правильного», вдумливого читання, спрямованого на здобуття знань і особистісний розвиток учня (формування самостійності, допитливості тощо), не є новою для психолого-педагогічної науки. Її значущість свого часу підкреслювали такі видатні педагоги як Я. Коменський, К. Ушинський, Г. Ващенко, В. Сухомлинський та інші» [52, с. 7].

Читання з розумінням – це термін, яким послуговуються також і зарубіжні вчені. Вони його трактують як «процес мислення, за допомогою якого читач відбирає факти, інформацію чи ідеї з друкованих матеріалів; визначає значення того, що автор хотів передати у тексті; вирішити, як воно співвідноситься з попередніми знаннями і окреслює їх доцільність та цінність для досягнення власних цілей» [7836, с. 206]. Також зазначають, що «це акт поєднання інформації в уривку з набутими знаннями для конструювання значення; процес

мислення, завдяки якому читачі усвідомлюють ідею, розуміють її з точки зору свого досвіду та інтерпретують відповідно до власних потреб та цілей» [72]. Крім цього, зауважують, що читання з розумінням «це фундаментальна пізнавальна здатність дітей, яка сприяє шкільній успішності та послідовній участі у більшості сфер дорослого життя» [70].

За твердженнями Я. Кодлюк і Г. Одинцова, «суттєво поглиблює сутність усвідомленого читання знання психологічних основ процесу навчання, оскільки воно прямо корелює із розумінням тексту, яке базується на роботі пам'яті, мислення, сприймання, уваги, уяви, мовлення, емоцій тощо. Сприймання трактується як відображення у свідомості людини предметів і явищ навколишнього світу, що діють у даний момент на органи чуття (первинний синтез). У процесі сприймання в дитини формуються найпростіші уявлення про те, що вивчається; здійснюється первинне, загальне розуміння виучуваного. Для того, щоб зрозуміти навчальний матеріал у всіх зв'язках і залежностях, його потрібно усвідомити й осмислити» [52, с. 16].

С. Максименко трактує поняття розуміння як «складну аналітико-синтетичну діяльність мозку, спрямовану на розкриття внутрішньої сутності об'єктів, на усвідомлення зв'язків, відносин, залежностей, які в ній відображаються» [35, с. 175].

За твердженням Н. Ігнатенко, «результативність читання навчального тексту безпосередньо пов'язана з його розумінням. Саме розуміння тексту є центральним завданням у його опрацюванні. Можна стверджувати, що весь навчальний процес побудований на розумінні. Якщо учень чогось не розуміє, як правило, він це виключає із сфери своєї уваги. Розуміння текстів є всеохоплюючою потребою людського життя, адже щодня кожен з нас стикається з проблемою зрозуміти певну сукупність взаємопов'язаних думок (в усній чи писемній формах), які виявляються у мовленні» [20].

Чимало педагогів вважають, що термін «розуміння» вважається родовим щодо понять «усвідомлення» й «осмислення», а останні своєю чергою мають певні відмінності, тобто не є синонімами (хоча тісно взаємопов'язані).

Зазначимо, що ці процеси відрізняються глибиною засвоєння навчального матеріалу. Усвідомлення – нижчий етап процесу розуміння, що полягає у первинній перебудові та впорядкуванні на елементарному рівні одержаної інформації у зв'язку із досвідом та наявними знаннями учня; це поділ цілого на частини, розчленування змісту виучуваного явища з метою більш глибокого розуміння його структурних компонентів.

За твердженнями визначної української педагогині О. Савченко «читацька компетенція розуміння тексту є базовою для читача будь-якого віку, якщо він прагне не лише ознайомитись з ним, а й усвідомити смисл, передати свої враження від прочитаного. Стосовно молодших школярів це передбачає:

- розуміння учнем більшої частини слів у тексті, вжитих як у прямому, так і переносному значеннях;
- розуміння змісту кожного речення тексту;
- смислових зв'язків між ними і частинами тексту;
- розуміння основної думки прочитаного» [46].

У контексті розуміння прочитаного науковці виділяють такі його рівні:

– «буквальне розуміння, суть якого полягає у правильному відтворенні фактичної інформації. Це, зокрема, стосується знання основних фактів чи подій, їх місця і часу, виявлення логічної послідовності;

– аналітичне розуміння, яке передбачає проникнення в смислову структуру тексту: вміння бачити підтекст, визначати тему та ідею, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, мотиви поведінки дійових осіб у художніх текстах, розуміння тексту як цілісної структури тощо;

– критичне розуміння, в основі якого лежить суб'єктивне осмислення одержаної інформації: її правдивість, зв'язок з реальністю, висловлення власного судження, співвіднесеність з особистим досвідом, емоційне ставлення тощо» [32].

Усвідомлене читання є складним багаторівневим процесом, що вимагає володіння певним комплексом умінь і навичок, які дозволяють не лише

сприймати текстову інформацію, а й осмислено її аналізувати та використовувати. Серед таких умінь, на нашу думку, можна виділити:

1. Розуміння лексичного значення слів, що передбачає усвідомлення прямого та переносного значення словникового запасу тексту, що є базою для точного тлумачення змісту.

2. Розуміння змісту речень і тексту загалом, яке включає здатність інтерпретувати окремі речення, встановлювати смислові зв'язки між частинами тексту та виділяти його основну думку.

3. Встановлення логічних зв'язків, що забезпечує аналіз причинно-наслідкових відносин між подіями та фактами, а також визначення мотивів поведінки персонажів у художніх творах.

4. Вміння виокремлювати важливу інформацію, що включає розпізнавання ключових ідей, фактів і прихованого підтексту, який не завжди прямо проголошується автором.

5. Критичне мислення, що проявляється у здатності оцінювати достовірність отриманих відомостей, зіставляти текст із власним досвідом і знаннями та формулювати власні судження щодо прочитаного.

6. Емоційне сприйняття тексту, яке полягає у співпереживанні персонажам, розумінні їхніх почуттів і формуванні власного емоційного ставлення до описаних подій.

7. Аналіз і інтерпретація тексту, що передбачає виділення структурних елементів (тема, ідея, сюжет), визначення основної думки та її особистісного значення, а також аргументоване формулювання висновків на основі фактів або цитат.

8. Творче використання текстової інформації, яке проявляється у застосуванні отриманих знань у творчих завданнях та генерації нових ідей на основі аналізу тексту.

9. Робота з різними типами текстів, що вимагає уміння опрацьовувати художні, науково-популярні, інформаційні та інструктивні тексти та адаптувати способи роботи відповідно до мети та жанрових особливостей тексту.

На нашу думку, найбільш ґрунтовне визначення поняття «усвідомлене читання» у трактуванні Я. Кодлюк і Г. Одинцової, «глибинне занурення учня в навчальний матеріал, у процесі якого відбувається активне сприймання, розуміння, закріплення та інтерпретація змісту текстів різної функціональної спрямованості та різних видів, а також використання отриманої інформації у навчальних і життєвих ситуаціях; таке читання передбачає оволодіння низкою предметних та міжпредметних умінь; формується поетапно у процесі реалізації когнітивного та комунікативного підходів» [52, с. 41].

Формування усвідомленого читання у молодших школярів не може обмежуватися лише мовно-літературною освітньою галуззю. Це явище має міждисциплінарний характер, оскільки знання, отримані з текстів, активно використовуються в інших навчальних дисциплінах. Наприклад, у природничих науках читання допомагає учням зрозуміти інструкції до експериментів, пояснення природних явищ, вивчати наукові поняття. На уроках математики діти вчаться читати та аналізувати текстові задачі, що розвиває їх логічне мислення. У мистецьких дисциплінах читання творів художньої літератури стимулює розвиток естетичного смаку та уяви. Тому важливо, щоб учителі різних предметів інтегрували у свої заняття елементи роботи з текстами, що сприятимуть формуванню читацької компетентності.

На підтвердження даної думки варто навести твердження А. Фасолі, що «читацька компетентність одночасно є і предметною, і міжпредметною (загальнонавчальною)» [61, с. 9]. Свою думку дослідник аргументує тим, що «зазначене новоутворення формується засобами всіх навчальних предметів. Оскільки читання різниться об'єктом, метою та способом роботи з текстом, то можна говорити про різні контексти читання: для набуття літературного досвіду, для отримання інформації, для виконання практичного завдання» [61, с. 9].

Усвідомлене читання є важливим складником навчального процесу в початковій школі. Воно передбачає розвиток умінь аналізувати, розуміти та критично осмислювати прочитане. У сучасній педагогіці це явище розглядається

як інтегративний феномен, який об'єднує психологічні, педагогічні та методичні аспекти.

З психологічної точки зору усвідомлене читання передбачає активну участь когнітивних процесів: уваги, пам'яті, мислення та уяви. Воно вимагає концентрації на змісті тексту, здатності співвідносити прочитане з наявними знаннями, а також формує навички критичного мислення. Психологічною основою для усвідомленого читання є розвиток внутрішнього мовлення, що дозволяє дитині створювати зв'язки між словами, реченнями та загальною ідеєю тексту.

З педагогічної точки зору усвідомлене читання виступає ключовим засобом для формування навчальних компетентностей учнів. Це поняття включає не лише здатність розуміти текст, але й уміння інтегрувати отриману інформацію у навчальну діяльність. Педагогічна складова усвідомленого читання пов'язана із створенням таких умов, у яких дитина може оволодівати не лише технікою читання, а й навичками аналізу та синтезу прочитаного матеріалу.

Методичний аспект феномену усвідомленого читання полягає у виборі ефективних методів і прийомів навчання, які відповідають віковим та індивідуальним особливостям учнів. Сучасні методики спрямовані на інтерактивність навчання, включення завдань, які стимулюють рефлексію над прочитаним, обговорення текстів, формування власної думки та вміння аргументувати її.

Важливу роль у формуванні усвідомленого читання відіграють підручники й навчальні тексти, які виступають не лише джерелом інформації, а й засобом розвитку пізнавальної активності учнів. Саме через роботу з текстами підручника формуються такі навички, як виділення головного, прогнозування змісту, пошук підтвердження власних припущень, узагальнення та рефлексія над прочитаним. На думку дослідників, ефективність цього процесу зумовлюється цілісним дидактико-методичним підходом, що враховує вік, мотивацію та читацький досвід учнів, а також поєднанням традиційних і сучасних прийомів роботи з текстами.

Отже, усвідомлене читання є наскрізним вмінням, яке має фундаментальне значення для гармонійного розвитку молодших школярів. Цей процес інтегрує психологічні, педагогічні та методичні аспекти, формуючи базу для пізнання, критичного мислення, творчого самовираження. Читання не обмежується технічним засвоєнням тексту, а включає здатність аналізувати, інтерпретувати й осмислювати отриману інформацію, співвідносити її з попереднім досвідом і використовувати у практичному житті.

1.3. Тексти «нової природи»: сутність, види, характеристика.

Швидкий розвиток сучасних інформаційних технологій значно прискорив темп життя людей, призвів до продукування великих обсягів інформації, її накопичення та оперативну передачу. Потоки різноманітної інформації у стислому вигляді змушують мозок сприймати її миттєво, не заглиблюючись у деталі та не витрачаючи час на глибокий аналіз. Такий стан сприяв виникненню явища, відомого як «кліпове мислення», яке в умовах сучасного інформаційного суспільства поступово стає масовим, особливо серед молодого покоління.

««Кліпове мислення» – це своєрідна відповідь і захисна реакція людини на інформаційне та психологічне перевантаження» [53], зазначає С. Соболева у своїй науковій статті. Такий тип мислення характерний для більшості сучасних дітей, що не завжди сприяє ефективності процесу навчання, оскільки традиційний освітній процес орієнтується переважно на логічне мислення.

«Кліпове мислення» у сучасних дітей пояснюється певними факторами, і головними є технології та медіа. З появою Інтернету, соціальних мереж у багатьох людей відбулися зміни у способі сприйняття інформації, адже вони звикли до коротких зразків інформації, що призводить до швидкого інформаційного насичення. Через це у багатьох дітей є проблеми з увагою, їм важко довго сприймати певний матеріал, бо звикли швидко змінювати контент. Звісно ж, вагомою причиною появи «кліпового мислення» у дітей є те, що вони перебувають у середовищі, де доступна велика кількість інформації, тому вони

змушені швидко її обробляти, щоб зосередити свою увагу на чомусь важливому. Через це сучасним учням важко сприймати звичні лінійні тексти, які є основою всіх шкільних підручників.

За твердженням Н. Бібік, «українські підручники здебільшого переобтяжені матеріалом, який не узгоджується з кількістю відведених на його вивчення годин, не завжди відповідають віковим особливостям дітей; виклад матеріалу є занадто академічним і орієнтується на інформаційну та відтворювальну функції, що вимагає від учня засвоєння переважно фактів, процедурних правил, зразків» [3, с. 49].

Тому зараз потрібні інші засоби навчання, які зможуть зацікавити учнів і викликати інтерес до вивченого предмета. І однією з нових тенденцій, які апробовують сучасні педагоги на уроках у початковій школі, це використання текстів «нової природи».

Тексти «нової природи» або мультитексти не мають усталеного визначення, проте охоплюють широку категорію нетрадиційних текстів із нестандартною структурою.

Серед основних змін у цих текстах можна виділити: відмова від лінійної послідовності, скорочення обсягу при збільшенні інформаційного навантаження, орієнтація на фрагментовану текстову структуру, інтерактивність, розвиток форм зворотного зв'язку.

В Україні однією з перших, хто зацікавився новою тенденцією, була професорка О. Ісаєва, яка у своїй статті запропонувала використання різних видів текстів «нової природи» на уроках світової літератури в старшій школі [23].

Але першими, хто опанували цю новітню мову і почали використовувати тексти «нової природи» не в шкільній практиці, були саме блогери. Вони транслують емоції за допомогою ілюстрацій, мемів, роликів, музики, танців, які постійно вставляють у свої повідомлення [18]. Їхнє основне завдання полягає у тому, щоб зацікавити свою публіку.

Багато дослідників вважають, що тексти «нової природи» мають велику кількість переваг, тому їх потрібно використовувати і в навчальному процесі, адже вони:

- «породжують емоції, почуття;
- застосовують численні джерела інформації, внаслідок яких учні не стомлюються;
- характерні для діяльності у дистанційному режимі;
- комплексний підхід (інформація запам'ятовується на зоровому, слуховому, емоційному рівнях);
- краще сприймається матеріал (школярі здатні опанувати тексти «нової природи» краще на 30%)» [57].

Зазвичай тексти «нової природи» створюють з використанням ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій), вони більш інтерактивні, динамічні, порівняно з лінійними навчальними текстами, та більш адаптовані до учнів сучасного покоління. Такі тексти містять різноманітні елементи, а саме: відео, аудіо, графіку, інтерактивні завдання. Тексти «нової природи» доцільно використовувати під час навчання різних освітніх галузей, адже зараз, в час реформування шкільної освіти в Україні, поширена практика інтеграції шкільних предметів, тому такі тексти актуальні, бо за допомогою них можна зробити урок більш цікавим, але водночас затратити менше часу, ніж на опрацювання традиційних текстів.

Тексти «нової природи» ще називають креолізованими навчальними текстами, у яких вербальні й невербальні елементи спрямовані на активізацію мозкової діяльності реципієнта. Окрім вербальних знаків, у тексті використовуються піктографічні зображення, зміна кольору, шрифтове виділення – з метою збудження різних видів пам'яті [38].

Як зазначає О. Гунько, «у зв'язку з пандемією та масовим переходом на дистанційне навчання тексти «нової природи» набули неабиякої актуальності. Відео, звукові повідомлення, графічний контент, інтерактивні дошки для малювання, скриншоти, за допомогою яких відправляються домашні завдання –

все це приклади текстів «нової природи». Науковці зауважують, що навіть дорослі, долучаючись до онлайн навчання, у випадку типового лінійного тексту без достатньої візуалізації, частіше не завершують курс. Діти молодшого шкільного віку в силу особливостей розвитку процесів сприймання та уваги потребують не лише текстового наповнення, але й графічного» [15].

Проте використання текстів «нової природи» також має свої обмеження. Наприклад, наявність багатьох мультимедійних елементів може збільшувати час, необхідний для засвоєння матеріалу, потребувати додаткових технічних засобів для доступу до них. Крім того, не завжди можна гарантувати якість та доступність таких текстів для всіх учнів, зокрема для тих, хто має обмеження у користуванні цифровими пристроями, особливо в час воєнного стану та поточної ситуації в країні.

Тексти «нової природи» класифікують по-різному. Насамперед вони поділяються на рукотворні, тобто виготовлені власними руками (лепбуки, інтелект-карти, плакати), і створені з використання комп'ютерних технологій (презентації, буктрейлери, глоги).

Але існує ще інша класифікація, яка представлена у статті дослідниці цього питання Г. Гич. Вона поділяє тексти «нової природи» на три групи (табл. 1.1.) [14]:

Таблиця 1.1

Види текстів «нової природи»

Базові	Унаочнені (візуальні)	Звукозаписні (аудіальні)
Фундаментальні формати для структурування інформації.	Формати, що використовують візуалізацію та образність для передачі змісту.	Формати, орієнтовані на слухове сприйняття інформації.
Інтелект-карта, глоги (glog – графічний блог/плакат), презентації.	Гіф-анімації, дошка візуалізацій, кроссенси, лонгріди, «хмарки» слів, лепбуки.	Буктрейлер (якщо включає аудіодоріжку), голосова аватарка, плейкасти, скрайбінг (якщо озвучений).

Характеристика найбільш відомих і цікавих видів текстів «нової природи», які застосовують вчителі на уроках в початковій школі:

1. *«Хмара слів»* – це один із різновидів тексту «нової природи», який найчастіше використовується і є найбільш апробований вчителями початкових класів. Він представляє собою текст, що містить набір слів, розміщених у випадковому порядку або у вигляді певної геометричної фігури чи інших форм та змінених за розміром в залежності від їхньої важливості. Тобто, якщо слово має важливе значення у тексті, або воно часто у ньому повторюється, то на «хмарці слів» воно буде зображене більшим шрифтом. Такий вид тексту можна використовувати для візуалізації деякої інформації, а також під час читання та аналізу тексту. Однією з переваг цього виду тексту є простота його створення та широкі можливості його використання на уроках. Візуальна форма «хмари слів» дозволяє легко сприймати та запам'ятовувати інформацію, розвиває увагу, творче і асоціативне мислення учнів. Більше того, вона є дуже універсальна, адже її можна використовувати з учнями будь-якого віку і на різних предметах.

2. *«Лепбук»* – це інтерактивний посібник у вигляді папки формату А4 або А3, складеної певним способом, на міцній картонній (або іншій) основі, в яку вставлені різні вкладки (міні-книжки, кишеньки, віконця і т. д.), рухливі деталі, ілюстрації на задану тему», таке твердження надає вчений В. Щербатюк [66]. Вперше лепбук був створений письменницею з США, яка створила його для своїх дітей, щоб полегшити їх навчальний процес, і відтоді його активно застосовують у школі. Лепбук в перекладі з англійської мови означає книга на колінах, адже він доволі невеликого формату, тому і зручний для дітей. Його створити дуже просто, потрібно лише мати основу – папір, і до нього приклеювати різноманітні фотографії і кишеньки, в яких розміщена інформація з теми. Важливо, щоб матеріал, подавався оригінально, тобто, щоб щось прочитати, треба відкрити конверт, розгорнути гармошку, це викликає великий інтерес у дітей, адже їм цікаво, що ж знаходиться всередині. Лепбук є дуже корисним у навчанні, бо з однієї сторони він є дуже інформативний, подається велика кількість інформації, але з іншої сторони він забезпечує дослідницьку та

творчу активність учнів, сприяє розвитку мислення, уваги. Діти сприймають роботу з лепбуком більше як гру, а не як навчання, тому матеріал, який поданий у ньому засвоюється краще. Лепбуки можуть бути як електронні, які створені у різних програмах, так і рукотворні, виготовлені учнями чи вчителем.

3. *Лепбокс* – це ще один різновид текстів «нової природи», який за своєю структурою і наповненням схожий до лепбуку, але відрізняється формою, це вже не папка формату А3 чи А4, а невеличка коробка, яку можна використовувати у навчальних цілях. Лепбокс також можна розробити під конкретний урок чи тему, особливістю його є те, що у середині цієї коробки може бути написаний короткий текст, завдання, ілюстрації, а також можуть розміщуватись різноманітні предмети, які стосуються теми лепбоксу. Загалом лепбокс є цікавим та ефективним методом навчання, який сприяє розвитку у дитини творчості, моторики та координації рухів (під час виготовлення даної коробочки), когнітивних навичок, здатність аналізувати, оцінювати і порівнювати інформацію, яка представлена у цьому різновиді тексту «нової природи». Крім того, він сприяє розвитку креативного мислення, уяви та самовираження, оскільки учні можуть створювати самостійно лепбокс.

4. *Інтелектуальні карти* (також відомі як ментальні карти, карти пам'яті, карти мислення, карти розуму, мапи думок або асоціативні карти) сьогодні є надзвичайно популярним і широко застосовуваним засобом візуалізації та організації інформації. Інтелект-карти активно застосовують у навчальному процесі, як вчителі, коли готуються до уроку, чи при поясненні матеріалу, так і учні, щоб краще запам'ятати інформацію. Інтелект-карти можна виготовити самостійно, малюючи їх на аркуші паперу, чи розробити електронно, у відповідних застосунках. По центрі інтелект-карти записане головне, ключове слово, яке вписане зазвичай в овал, і вже від нього відгалужуються гілки, які розширюються на більш детальні підтеми. Інтелект-карти допомагають візуалізувати інформацію, що допомагає учням легше сприймати навчальний матеріал. Вони сприяють розвитку уяви, асоціативного мислення. Важливо, щоб

вчитель подав учням рекомендації, щодо створення інтелект-карт, адже при не правильній побудові, їхні важливі функції втрачаються.

5. *Буктрейлер* – це «відеоролик про книгу чи певний твір, в якому в художній формі цікаво та насичено подається ключова ідея, спонукаючи до прочитання повної версії. Це свого роду рекламний хід, який привертає увагу до тексту через залучення візуальних засобів» [9]. Сучасним дітям зараз не завжди цікаво читати книги, адже їм важко концентрувати увагу на чомусь одному, тому буктрейлер є якраз в нагоді, бо за допомогою нього можна викликати інтерес до твору у дітей. Буктрейлер – це короткий відеоролик на 1-3 хвилини, він нагадує трейлер до фільму, але в ньому містяться зображення з книги, кадри з відгуками читачів і коротко розповідається сюжет твору. Важливо, щоб у ньому розповідався не весь твір, а була певна інтрига, через яку учні захочуть прочитати цю книгу. Буктрейлер може створювати вчитель, або учні самостійно, головне, щоб цей вид роботи був для дітей корисним і повчальним, адже щоб створити цей вид текстів «нової природи» потрібно прикласти багато зусиль: підібрати матеріал, серед великого розмаїття інформації, озвучити його, попрацювати з різноманітними відеоредакторами, щоб в кінцевому результаті одержати відео на декілька хвилин.

6. *Мудборд* – що з англійської мови, дослівно перекладається як дошка настрою, це один із різновидів текстів «нової природи». За допомогою нього можна візуалізувати ідеї, концепції і настрої завдяки зображенням, кольорам, тексту, різним наліпкам. Його часто використовують у сферах дизайну, моди, маркетингу для створення композицій, колажів, але він також застосовується у навчальному процесі, особливо його любляють учні початкових класів. Мудборд можна виготовити вручну, використавши дошку чи ватман, або у відповідних онлайн-програмах. У школі, цей вид текстів «нової природи» можна активно використовувати на різних предметах, адже за допомогою нього учні краще запам'ятовують і розуміють новий матеріал, бо подається інформація візуально, також сприяє творчому мисленню, тому що молодші школярі можуть самостійно створювати мудборд на тему, яка їх цікавить.

7. *Скрайбінг* – це нова техніка презентації, яка поєднує словесні та візуальні елементи, у ній використовують комбінацію малюнків, схем, символів й інших графічних елементів. Це візуалізація розповіді, тобто вчитель пояснює нову тему і паралельно робить певні схематичні позначки на дошці, самостійно або прикріплює певні світлини. Це є дуже поширеним форматом і практикується серед педагогів найчастіше, але є ще один вид скрайбінгу, це відеоскрайбінг. Це відеопояснення певної теми, яке супроводжується певними малюнками, графікою, а також розповіддю за ними. Важливо, щоб відео було коротким, але змістовним, лаконічним і яскравим, адже за допомогою нього учні краще засвоюють і запам'ятовують матеріал. Молодших школярів можна також залучати до створення скрайбінгу, вони можуть підбирати самостійно інформацію, шукати зображення, це для них захопливий процес. Скрайбінг у початковій школі можна використати на будь-яких предметах, адже він допомагає учням узагальнити інформацію, створити певні асоціації з вивченим.

8. *Лепорелло* – це ще один вид тексту «нової природи». Це книжка-гармошка, або її ще називають нескінченна книга, яку учні разом з вчителем можуть виготовити на уроці або самостійно. Це дуже цікава саморобна книга, адже вона може мати необмежену кількість сторінок, тобто до неї постійно можна прикріплювати наступні сторінки. У лепорелло можна записувати інформацію, наприклад найголовніше з теми чи скорочений переказ твору, а також малювати ілюстрації. Така книга буде викликати інтерес в учнів, порівняно із традиційною, адже матеріал у ній представлений по-новому, а це позитивно впливає на навчання дітей.

9. *Кніглі* – це різновид тексту «нової природи». Це роман-постер, або його ще називають роман-картина. Кніглі – це всього лиш один аркуш формату А2, на якому записаний повний текст твору, але незвично, у вигляді певної фігури чи візерунка. Також до плакату додається ще додатковий інструмент – лупа, адже прочитати таким дрібним шрифтом просто неможливо. Цей цікавий різновид тексту придумали українські дизайнери Анна Білій та Дмитро Костирко і причиною його створення стало те, що вони хотіли взяти із собою в подорож

одну книгу, але в них не було можливості, так і виникла ідея створити книгу, яка буде мати всього лиш одну сторінку. Кніглі є досить новим видом тексту «нової природи», який ще не повністю апробували педагоги, але його користь очевидна, хоч діти будуть читати такий самий текст, який поданий у підручнику, але в новій інтерпретації, адже перш ніж щось прочитати, потрібно провести певну пошукову роботу, знаходячи потрібне речення. Кніглі однозначно приверне увагу учнів початкових класів, і викличе в них інтерес до процесу читання [6].

10. *Віршокартинка* – це зображення (фотографія, малюнок), на якій розміщено художній текст (прозовий або поетичний). Це сучасна форма візуалізації художнього тексту. На віршокартинці написаний текст вірша, на фоні певної картинки, яка уособлює його зміст, за допомогою неї можна краще уявити те, що написав письменник, тобто сприяє кращому усвідомленню прочитаного. Віршокартинку учні можуть виготовляти самостійно, малюючи ілюстрації, або використовувати відповідні онлайн-сервіси. Цей вид роботи є дуже корисним, адже розвиває творчу уяву учнів, вміння аналізувати художній текст і розуміти, що ним хотів донести до нас його автор.

11. *Плейкаст* – це інтерактивна презентація, яка складається зі звукових елементів (музики, голосу), зображень та відео. Це може бути як відеоролик, так і статична презентація з аудіо компонентом. Плейкасти використовують у різних сферах, зокрема і в освіті, адже за допомогою них можна урізноманітнити навчальний процес. Їх також часто порівнюють із звичною презентацією, але плейкасти є більш інтерактивними, і викликають більшого захоплення в учнів. Їх часто застосовують на уроках літературного читання, під час ознайомлення із біографіями письменників, коли не просто зачитується матеріал з підручника, а діти мають змогу послухати його і одночасно побачити текст на екрані, для них складається враження, що розповідає про себе сам письменник. Важливо, щоб паралельно із слуханням аудіозапису на екрані демонструвались зображення, а на фоні була тиха і спокійна музика. Плейкаст може створювати вчитель, або учні самостійно, це буде захопливою справою для них, але і дуже корисною,

адже вони мають знайти потрібний матеріал, відредагувати його і створити відповідну віртуальну «листівку».

12. *Інтерактивний плакат* – це електронний освітній засіб нового типу, він поєднує в собі елементи дизайну і технологій. Інтерактивний плакат є електронним навчальним плакатом, що має інтерактивну навігацію, яка дає змогу відобразити необхідну інформацію: графіку, текст, звук, відео [22].

Вчитель І. Ігошина так описує цей різновид тексту «нової природи», «інтерактивний плакат подає навчальний матеріал у вигляді інтерактивних елементів (зображення, тексту), до яких, за допомогою гіперпосилань, приєднані доцільні дидактичні матеріали, а саме: текстові документи, графічні зображення, відео та аудіо файли, презентаційні матеріали, допоміжні навчальні засоби та інші. Інформація учневі надається не одразу, вона «розгортається» залежно від керуючих впливів користувача: вчителя при викладанні навчального матеріалу, учня при самостійній роботі. Інтерактивний плакат, головним фоном має основне зображення (велике головне зображення), воно може бути як зображенням (картинкою) так і заливкою. На головному зображенні можуть розташовуватися як маленькі зображення (іконки), так і текст (надпис, назва, заголовок), які мають посилання на дидактичні матеріали. При підведенні курсора до зображення (іконки) воно збільшується та під ним з'являється короткий опис, який вчитель за необхідністю додає при створенні плаката, якщо курсор відвести від іконки, вона повертається до початкового розміру. При натисненні на зображення (іконку) або текст (надпис) відкривається файл (документ), який прикріплений до них за допомогою гіперпосилань. Інтерактивні плакати є дуже корисними під час дистанційного навчання, адже учням не потрібно переходити з одного застосунку в інший, бо там зразу можна подивитись відеоурок, прочитати інформацію, послухати аудіо, подивитись на світлини, виконати вправи, а також при потребі звернутись до вчителя із запитанням» [21].

Отже, розвиток сучасних інформаційних технологій та зростання інформаційних потоків спричинили поширення «кліпового мислення», особливо

серед дітей, що ускладнює навчання за традиційними методами. У відповідь на ці виклики тексти «нової природи» стали інноваційним інструментом у навчанні, враховуючи особливості сприйняття сучасних учнів. Вони поєднують вербальні та невербальні елементи, сприяючи активізації уваги, емоцій та пам'яті. Використання таких текстів підвищує мотивацію, ефективність навчання та підтримує інтеграцію освітніх галузей. Однак їх впровадження вимагає технічного забезпечення та адаптації до умов воєнного часу. Тексти «нової природи» мають перспективи стати важливим компонентом сучасного освітнього процесу, сприяючи подоланню проблем, зумовлених «кліповим мисленням».

Висновки до розділу 1

Теоретичний аналіз, проведений у розділі 1, дозволив обґрунтувати сутність і значення читацької діяльності та усвідомленого читання молодших школярів у контексті сучасних освітніх викликів. Встановлено, що читання є не лише навчальною навичкою, а й провідним чинником розвитку особистості, який забезпечує засвоєння знань, розвиток мислення, мовлення та комунікативних умінь. Психологічна природа читання представлена як складна, інтегративна діяльність, що вимагає скоординованої роботи вищих психічних функцій (мовлення, уваги, пам'яті та мислення). При цьому опанування техніки читання є лише базовою передумовою для становлення читацької діяльності — ширшого явища, що охоплює мотиваційну, пізнавальну, змістову, комунікативну та емоційно-естетичну сфери, які, в свою чергу, формують читацьку компетентність.

Центральною категорією дослідження визначено усвідомлене читання (читання з розумінням), яке є вищою формою читацької активності і ключовою якістю, що інтегрує швидкість, правильність і виразність. Його сутність полягає у здатності до глибинного розуміння тексту на буквальному, аналітичному та критичному рівнях, а також у вмінні встановлювати логічні зв'язки,

виокремлювати головну думку та формулювати власні судження. Обґрунтовано наскрізний, міждисциплінарний характер усвідомленого читання, що робить його фундаментальним для опанування всіх освітніх галузей.

Водночас виявлено, що традиційні підходи до навчання читання зіштовхуються з проблемою зниження читацької грамотності (за даними PISA-2022) та поширенням «кліпового мислення» у сучасних школярів, яке ускладнює сприйняття лінійних, вербально насичених текстів. У відповідь на ці виклики обґрунтовано необхідність використання текстів «нової природи» (мультитекстів). Ці тексти характеризуються нелінійною структурою, стисненням інформації, інтеграцією вербальних і невербальних (візуальних, аудіальних) елементів (зокрема, «хмара слів», лепбук, буктрейлер, скрайбінг, інтелект-карта), є інноваційним, дидактично доцільним засобом для роботи з сучасними учнями. Використання текстів «нової природи» підвищує мотивацію, активізує увагу та сприяє глибшому, емоційно насиченому та усвідомленому засвоєнню інформації, забезпечуючи, таким чином, ефективне формування критично важливих читацьких умінь.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ З ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Навчально-методичне забезпечення процесу формування в молодших школярів усвідомленого читання засобами текстів «нової природи»

У початковій школі навчально-методичне забезпечення виступає як комплекс організаційних, методичних і матеріальних засобів, що допомагають планувати, проводити та оцінювати навчальний процес. Воно створює умови для ефективного впровадження освітніх програм, формування ключових компетентностей учнів та досягнення цілей Державного стандарту початкової освіти.

Нами буде проаналізовано:

- Державний стандарт початкової освіти стосовно формування у дітей читацької компетентності;
- Типові освітні програми, які створені під керівництвом О. Савченко і Р. Шияна;
- підручники для початкової школи;
- навчальні посібники.

Відповідно до Державного стандарту, «метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [17]. Однією з ключових компетентностей мовно-літературної освітньої галузі є читацька компетентність, коли здобувач освіти «сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення власного досвіду» [17].

У своєму посібнику І. Старагіна подала узагальнену характеристику поступового розвитку наскрізного вміння «читання з розумінням» упродовж

навчання в початковій школі, що відображає динаміку формування читацьких умінь від елементарного сприймання тексту до глибокого аналітико-критичного його осмислення (табл. 2.1) [39].

Таблиця 2.1

Наскрізне вміння «читання з розумінням»

Наскрізне вміння «читання з розумінням»			
1 цикл		2 цикл	
1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
Емоційне, інтелектуальне, естетичне сприймання й усвідомлення прочитаного	Емоційне, інтелектуальне, естетичне сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями.	Емоційне, інтелектуальне, естетичне сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює зокрема вміння виявляти припущення й інформацію, надану в тексті в неявному вигляді.	Емоційне, інтелектуальне, естетичне сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює зокрема вміння виявляти припущення й інформацію, надану в тексті в неявному вигляді, підкріплювати власні висновки фактами з тексту.

Проаналізувавши Державний стандарт [17], можна стверджувати, що на завершення початкової освіти у дитини мають сформуватися такі вміння щодо читання з розумінням:

- сприйняття тексту: передбачає зміст книжки за її обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, читає вголос правильно і свідомо нескладні тексти, розуміє фактичний зміст;
- аналіз та інтерпретація тексту: пов'язує інформацію з реальними ситуаціями; розрізняє головне і другорядне, формулює висновки на основі тексту;
- збагачення емоційного досвіду: описує свої емоції від прочитаного, співпереживає персонажам під час інсценізації;
- оцінка тексту: висловлює вподобання щодо творів і персонажів, пояснює свої думки, аргументує їх;
- вибір текстів для читання: обирає книжку для читання відповідно до мети, пояснює свій вибір;
- перетворення інформації: створює ілюстрації, схеми, плани на основі прочитаного тексту;
- творче читання: експериментує з текстом, змінює сюжет чи додає персонажів, імпровізує під час інсценізації.

Щодо «текстів нової природи», то хоча цей термін прямо не вживається у Державному стандарті, сучасні підходи до навчання вимагають інтеграції різноманітних видів текстів, зокрема медіатекстів (засобів масової інформації, цифрових матеріалів тощо), що є відображенням змін у суспільстві та розвитку технологій. Тексти «нової природи» можуть передбачати використання мультимедійних матеріалів, інтерактивних ресурсів, цифрових платформ, які дають змогу дітям працювати з інформацією в різних форматах (тексти, відео, аудіо, зображення).

На основі Державного стандарту початкової освіти були розроблені Типові освітні програми для початкової школи, які створені під керівництвом Р. Шияна та О. Савченко. Ми виокремили завдання мовно-літературної освітньої галузі, спрямовані на формування читацьких навичок у молодших школярів відповідно до визначених авторами критеріїв:

- формувати читацьку навичку;

- розвивати вміння вдумливо читати;
- стимулювати інтерес до процесу читання;
- формувати вміння працювати з текстами різних жанрів;
- створити сприятливі умови для формування мовного середовища учнів під час ознайомлення з дитячими текстами;
- збагачувати духовну культуру, розвивати уяву та творче мислення через естетичне сприйняття творів [58, с. 255; 59, с. 114].

Типова освітня програма, створена під керівництвом О. Савченко [58], є однією з ключових моделей реалізації Державного стандарту початкової освіти. Вона спрямована на комплексний розвиток учнів молодшого шкільного віку, забезпечуючи формування необхідних компетентностей, відповідно до сучасних освітніх вимог. Одним із важливих її компонентів є змістова лінія «Розвиваємо навичку читання, оволодіваємо прийомами розуміння прочитаного», яка визначає підходи до розвитку читацьких умінь та навичок, необхідних для успішного навчання. Ця змістова лінія є складовою мовно-літературної освітньої галузі й охоплює різні аспекти навчання читання. Вона передбачає розвиток в учнів не лише технічної сторони читання, а й глибокого розуміння текстів. Програма наголошує на необхідності комплексного підходу до формування навички читання, яка охоплює такі аспекти:

- оволодіння технікою читання (правильність, плавність, темп, інтонаційна виразність);
- розвиток розуміння прочитаного (здатність встановлювати смислові зв'язки, визначати головну думку, аналізувати авторське ставлення);
- формування культури читання (інтерес до книг, вміння орієнтуватися в літературних жанрах, навички роботи з текстом).

Акцентується увага на необхідності поетапного формування читацької компетентності, поступового ускладнення завдань і розвитку в учнів здатності працювати з текстами різних стилів.

Типова освітня програма розроблена під керівництвом Р. Шияна [59] (змістова лінія «Читаємо») спрямована на розвиток мотивації учнів до читання,

формування їх ініціативності та самостійності у виборі й інтерпретації текстів. Вона передбачає формування навичок прогнозування та висування припущень на основі змісту книги, її обкладинки, ілюстрацій тощо. Учні вчаться читати як уголос, так і мовчки, що сприяє глибшому розумінню прочитаного з урахуванням усіх його елементів. Важливим аспектом є вміння розрізняти факти та суб'єктивні думки, робити власні висновки, висловлювати особисте ставлення до тексту, співпереживати персонажам, аналізувати їх вчинки, характер і емоції.

Також значну увагу приділено використанню прочитаного матеріалу для творчої та аналітичної діяльності: складання моделей, схем, таблиць, малюнків, планів до тексту. Учні мають можливість експериментувати з текстами, доповнювати, переосмислювати їх, створювати власні версії сюжетів.

**Типова освітня програма,
розроблена під
керівництвом Р. Шияна:**

I- II ч. – І. Большакова, М.
Пристінська

I- II ч. – Г. Сапун

I- II ч. – М. Чабайовська, Н.
Омельченко, В. Синільник

I- II ч. – О. Іщенко, А. Іщенко

I- II ч. – Г. Остапенко

**Типова освітня програма,
розроблена під
керівництвом О. Савченко:**

I ч. – М. Вашуленко, Н.
Васильківська, С. Дубовик

II ч. – О. Вашуленко

I ч. – М. Захарійчук

II ч. – Н. Богданець – Білоскаленко,
Ю. Шумейко

I ч. – Л. Варзацька, Т. Трохименко

II ч. – М. Чумарна

I ч. – Н. Кравцова

II ч. – А. Савчук

I ч. – К. Пономарьова, Л. Гайова

– – –

**Рис. 2.1. Розподіл підручників за Типовою освітньою програмою
для 3-го класу**

З метою з'ясування практичної реалізації положень Типових освітніх програм у навчальному процесі було проведено аналіз підручників для 3-го класу, укладених відповідно до програм, які розроблені під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна. Аналіз мав на меті визначити, які види завдань сприяють

формуванню усвідомленого читання в учнів, а також з'ясувати, чи використовуються в підручниках тексти «нової природи» – мультимедійні, інфографічні, інтерактивні або комбіновані за формою подачі інформації, що відповідають сучасним освітнім тенденціям і сприяють розвитку читацької та медіакомпетентності молодших школярів.

Для здійснення аналізу підручників нами були визначені такі критерії оцінювання:

1. Наявність завдань, спрямованих на формування усвідомленого читання, тобто таких, що розвивають уміння розуміти фактичний зміст, встановлювати логічні зв'язки, формулювати висновки, оцінювати поведінку персонажів, інтерпретувати та переосмислювати текст.

2. Різноманітність текстів, поданих у підручнику (художні, науково-популярні, інформаційні, інструктивні), що забезпечує формування гнучких читацьких стратегій.

3. Наявність текстів «нової природи», тобто матеріалів, які поєднують різні види інформації (текст, ілюстрації, схеми, таблиці, QR-коди, фрагменти мультимедіа) та стимулюють критичне й аналітичне мислення учнів.

4. Методичний супровід роботи з текстом, який передбачає запитання, творчі та проблемні завдання, вправи на інтерпретацію змісту, створення власних висловлювань, моделювання ситуацій.

5. Розвиток емоційно-ціннісного ставлення до прочитаного, що проявляється у завданнях на висловлення власної думки, оцінку вчинків героїв, співпереживання подіям тексту.

6. Використання інтерактивних форм роботи, зокрема пропозицій для роботи в групах, парі, під час інсценізацій, створення колективних або індивідуальних творчих продуктів на основі прочитаного.

На основі зазначених критеріїв було здійснено аналіз підручників для 3-го класу, розроблених під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна, результати якого узагальнено в табл. 2.2 і табл. 2.3.

Аналіз рекомендованих Міністерством освіти і науки України підручників з української мови та читання для 3-го класу свідчить про те, що їхній зміст відповідає вимогам чинної Типової освітньої програми. Зокрема, змістові лінії «Розвиваємо навичку читання, оволодіваємо прийомами розуміння прочитаного» (О. Савченко) [58] та «Читаємо» (Р. Шиян) [59] реалізовані послідовно. Завдання спрямовані на формування читацьких умінь і розвиток усвідомленого читання. Разом з тим доцільно ширше використовувати тексти «нової природи» – мудборди, «хмаринки» слів, кроссенси, інтерактивні плакати, віршокартки, ментальні карти, буктрейлери, лепбуки – для посилення мотивації учнів і розвитку їхньої медіаграмотності

Таблиця 2.2

**Аналіз підручників для 3-го класу, розроблених
авторським колективом під керівництвом Р. Шияна**

Автори	Чи сприяє формуванню у молодших школярів навичок усвідомленого читання? (так/ні)	Обґрунтування	Чи містить тексти "нової природи"? (так/ні)	Приклади/ Коментарі
І. Большакова, М. Пристінська [8]	Так, але, на нашу думку, недостатня кількість уточнюючих питань до творів.	Учні знайомляться з різними типами текстів, що розширює їхній читацький кругозір; до тексту надаються запитання, які спонукають учнів аналізувати прочитане, визначати тему, головну думку та робити власні висновки. Також є робота з лінією часу. Є інтерактивні форми роботи, зокрема завдання для роботи в групах і парах.	Так, але недостатня кількість текстів «нової природи».	Хмарка слів «Яка наша мова», є схеми і таблиці.

О. Іщенко, А. Іщенко [24]	Так	Робота з текстом представлена у різних форматах, визначення ключових слів та складання лінії часу, переказ історії один одному; робота з інфографікою, на підставі прочитаних коротких текстів заповнення таблиці, у якій зазначають, наприклад, назву істоти, зовнішність, характеристики, яка дається людині, місце поширення легенд і переказів; створення коміксу на основі прочитаного; після прочитання тексту школярі малюють карту подорожей героїв твору тощо. Також варто зауважити, які саме твори подані у підручнику, адже більшість з них, на нашу думку, є такими які зацікавлять дітей у читанні, а саме «Мортіна», «Чарлі і шоколадна фабрика» тощо.	Так	Містить інтелект-карти (схеми) про типи текстів. Також створення подкасту до вірша «Паротяг». Робота з інфографікою. Наявні «хмарки» слів.
Г. Сапун [50]	Так, але недостатня кількість завдань після прочитання твору.	У даному підручнику переважають «класичні» види роботи після прочитання твору, заповнення таблиць, словникова робота. Не вистачає інтерактивних форм роботи, робіт з інтернет-джерелами, інсценізацій, створення афіш, ілюстрацій до твору тощо. Твори у підручнику є різноманітні за темами.	Ні	Ні, не представлені тексти «нової природи».

М. Чабайовська, Н. Омельченко, В. Синільник [64]	Так	У даному підручнику є багато покликань на інтернет-джерела, а саме є продовження до творів, мультфільми, фото, відео, тести, які поглиблюють тему уроку. Є багато питань до творів, на характеристику персонажів, аналіз подій (назвати риси характеру, порівняти вчинки персонажів). Крім цього, варто зазначати, що у підручнику неодноразово подається технологія РАФТ, яка спрямована на те, щоб учні глибше зрозуміли тему і навчилися критичному мисленню.	Ні	Немає текстів «нової природи», але є чимала кількість схем і таблиць
Г. Остапенко [41]	Так	Містить багато вправ, завдань на детальний аналіз твору (після кожного твору є 5-8 запитань, для аналізу змісту і формуванню причинно-наслідкових зв'язків). Підручник містить вправи на інсценування (за п'єсою «Добро перемагає»), створення власних текстів та проєктну діяльність, що стимулює активну участь учнів у навчальному процесі та закріплює навички усвідомленого читання. У підручнику представлені різноманітні тексти.	Так	Автор використовує чимало покликань на різні інтернет-джерела, зокрема на буктрейлер до повісті «Боброго ранку», є «хмарки слів», які подані до багатьох тем.

Таблиця 2.3

**Аналіз підручників для 3-го класу, розроблених
авторським колективом під керівництвом О. Я. Савченко**

Автори	Чи сприяє формуванню у школярів навичок усвідомленого читання? (так/ні)	Обґрунтування	Чи містить тексти "нової природи"? (так/ні)	Приклади/Коментарі
2 ч. О. Вашуленко [12]	Так	Є велика кількість творів різних жанрів, багато уточнюючих питань, щоб зрозуміти зміст твору, для аналізу персонажів, для порівняння прочитаного тексту, є покликання на мультфільми відповідно до навчальних тем.	Так	Створення лепбука «Із природою дружи – первоцвіти бережи», створення коміксів, плакатів.
1 ч. М. Вашуленко, Н. Васильківська, С. Дубовик [11]	Так	Є достатня кількість завдань до кожної теми, які формують у дітей усвідомленість прочитаного. Перед кожним розділом є міні-вебінар, в якому подається коротка інформація з теми у вигляді схем, загалом є велика кількість таблиць. Також варто зауважити, що часто подається тлумачення слів, і покликаються на різні словники й іншу довідкову літературу. Багато є покликань на відео, наприклад про трембіту, про гру в шахи, і після них є уточнюючі запитання.	Є, але в недостатній кількості.	Найбільше є інтелект-карт до різних тем «Текст», «Будова тексту».

1 ч. М. Захарійчук [19]	Так	У розділі «Мої навчальні досягнення» є карта пам'яті: від тексту – до мене, у якій третьокласникам пропонується текст для читання та завдання до нього на перевірку розуміння прочитаного і на повторення вивченого матеріалу з розділу.	Ні	Немає текстів «нової природи».
2 ч. Н. Богданець-Білокаленко, Ю. [4]	Так	У підручнику є багато творчих завдань, наприклад продовж казку, перекажи твір від імені лисички, стань поетам тощо. Всі ці завдання сприяють тому, що учні краще розуміють зміст прочитаного твору.	Так, але недостатньо	У підручнику є мапи думок, багато цікавих схем.
1 ч. Л. Варзацька, Т. Трохименко [10]	Так	Є багато завдань на аналіз прочитаної інформації (з якою метою у пісні вжито пестливі слова), також є завдання творчого характеру, наприклад (пофантазуй чи є життя ще на якійсь планеті).	Ні	Немає текстів «нової природи».
2 ч. М. Чумарна [54]	Так	Велика кількість завдань, яка допоможе сформулювати усвідомлене читання у молодших школярів, багато завдань на аналіз і критичне мислення, чому герой так вчинив, поміркуй як би ти зробив на його місці, на складання плану, переказу. Придумування власної кінцівки.	Ні	Немає текстів «нової природи».

Продовж. табл. 2.3

1 ч. Н. Кравцова [30]	Так	Є достатня кількість завдань до кожної теми, які формують у дітей усвідомленість прочитаного. Також варто зазначити, що часто подані тлумачення важких слів.	Так, але недостатньо .	В кінці розділу учні мали змогу створити лепбук
2 ч. А. Савчук [49]	Так	Велика кількість творчих завдань, окрім звичних питань в кінці твору, є складання асоціативної павутинки, завдання на передбачення, на риси характеру чимало є таблиць і схем.	Так, але невелика кількість	«Хмарки» слів.
1 ч. К. Пономарьова та Л. Гайова [44]	Так	Наявна чимала кількість цікавих завдань, які подані в оригінальній формі, а саме текстова інформація, яка подається у вигляді етикетки мінеральної води, рекламного щита, квитка у театр, афіші та запитання до них для встановлення розуміння прочитаного матеріалу, частково можна побачити теорію, що подається у таблицях.	Ні	Немає текстів «нової природи».
1 ч. О. Савченко [45]	Так	Є велика кількість творів різних жанрів, багато уточнюючих питань, щоб зрозуміти зміст твору, для аналізу персонажів.	Ні	Немає текстів «нової природи».

Проаналізувавши сучасні навчальні посібники із читання для початкової школи, можна стверджувати, що вони покликані не лише закріпити технічні

навички читання, а й розвивати усвідомлене сприйняття, інтерес до книги, уміння працювати з різними видами текстів. Зміст більшості з них побудований відповідно до Державного стандарту початкової освіти та Типових освітніх програм, розроблених авторськими колективами під керівництвом О. Савченко і Р. Шияна, що забезпечує логічне поєднання навчального матеріалу, його послідовність і системність.

У навчальних посібниках з української мови та читання для 2–3 класів (автор Г. Остапенко) [40] представлено різноманітні за жанром і змістом тексти – художні, науково-популярні, публіцистичні, а також короткі інформаційні повідомлення. Така жанрова різноманітність сприяє розвитку в учнів здатності розпізнавати типи текстів, визначати головну думку, аналізувати вчинки героїв і формувати власне ставлення до прочитаного.

Особливої уваги заслуговують посібники, створені на основі компетентнісного підходу (зокрема, «Українська мова та читання» за авторством Г. Остапенка) [40]. Вони вирізняються інтеграцією текстового матеріалу з елементами інфографіки, короткими діалогами-коміксами, запитаннями відкритого типу, які стимулюють мислення й аналіз. Завдання в таких посібниках спрямовані на формування читацьких стратегій – уміння прогнозувати зміст, встановлювати логічні зв'язки, добирати заголовок, узагальнювати прочитане, робити висновки.

У низці сучасних навчальних посібників з'являються і тексти «нової природи» – мультимодальні матеріали, у яких поєднано зображення, короткий текст, QR-посилання на аудіо або відео (посібник «Українська мова та читання» Н. Кравцова, А. Савчук) [30]. Такі елементи мають не лише розвивальний, а й виховний потенціал, адже формують у молодших школярів уміння працювати з різними джерелами інформації, критично її сприймати, виділяти головне. Проте використання подібних форматів має фрагментарний характер і не є системним у більшості посібників.

Завдання у навчальних посібниках, як правило, охоплюють такі види діяльності: переказ змісту тексту, добір заголовку, складання плану, пошук

інформації в тексті, визначення послідовності подій, створення коротких висловлювань за змістом прочитаного. Також зустрічаються творчі завдання – створення продовження історії, написання власного вірша чи листа від імені героя. Такі вправи сприяють розвитку мовлення, уяви, логічного мислення, формують уміння виражати особисту позицію.

Таким чином, навчально-методичне забезпечення процесу формування усвідомленого читання в учнів початкової школи відповідає вимогам Державного стандарту та реалізується через Типові освітні програми, які розроблені під керівництвом О. Савченко і Р. Шияна. Аналіз підручників і навчальних посібників засвідчив, що вони містять різноманітні завдання, спрямовані на розвиток читацької компетентності, аналітичного й критичного мислення, емоційно-ціннісного ставлення до прочитаного. Водночас важливим напрямом удосконалення змісту є розширення використання текстів «нової природи».

2.2. Діяльність учителя початкових класів щодо формування у молодших школярів усвідомленого читання засобами текстів «нової природи»: практичний аспект

Учитель початкової школи виконує ключову функцію у процесі формування усвідомленого читання в молодших школярів. Саме він забезпечує методично обґрунтоване формування початкових навичок читання, створює сприятливі умови для подальшого розвитку читацьких компетентностей та навчає учнів ефективно взаємодіяти з текстами різного рівня складності. Його педагогічна діяльність спрямована не лише на оволодіння технікою читання, але й на розвиток стійкої мотивації до читацької діяльності, стимулювання аналітико-синтетичних операцій мислення та формування здатності до глибокого розуміння й критичного оцінювання прочитаного.

Педагоги повинні використовувати на уроках новітні технології, одними з таких є тексти «нової природи». Найбільшого поширення вони набули під час дистанційного навчання, коли вчителі змушені були враховувати нові тенденції в освіті, щоб мати змогу в онлайн-форматі пояснювати учням новий матеріал і перевіряти вивчений.

Однією з найвідоміших дослідниць використання текстів «нової природи» на уроках української мови є педагог, кандидат педагогічних наук, доцент Гич Галина Миколаївна. Вона детально описала види текстів «нової природи» і, за її твердженнями, найбільш актуальними та затребуваними у початковій школі є такі: буктрейлер, інтелект-карта, інтерактивний плакат, плейкаст, скрайбінг, «хмара» слів, гіф-анімація, веб-квест [14].

Г. Гич стверджує, що завданням побудови якісного уроку мови є максимально повна передача потрібної інформації в доступній та зручній для учня формі. Для досягнення цієї мети в основу педагогічного дизайну покладено 9 принципів американського психолога Роберта Ганьє. Дев'ять рівнів навчання за Робертом Ганьє – це покрокове керівництво для учителів, які прагнуть максимально якісно вчити учнів. Наведемо поради, які дає Г. Гич щодо використання текстів «нової природи» на різних етапах уроку української мови в початковій школі:

1. «Залучення уваги (сприйняття). Найкращим методом привернення уваги учнів є гумор, тому можна показати цікаву гіф-анімацію, яка може бути створена самим учителем або знайдена у Всемережжі; також це може бути використання голосової аватарки за допомогою сервісу Вокі (учитель заздалегідь готує таку аватарку, вустами якої подається певна навчальна інформація). Можна запропонувати учням прослухати невеличкий музичний фрагмент, логічно пов'язаний з уроком. Саме ці методи допоможуть емоційно розпочати урок мови.

2. Інформування учнів про цілі уроку (очікування). Тут можна показати дітям колаж або плакат з наведеними цілями уроку, які допомагають учням краще запам'ятати конкретний предмет, про який йтиметься на уроці.

3. Нагадування про попередні уроки (відновлення знань). Учня можна показати інтелект-карту, на якій є певні прогалини, і вони мають заповнити ці пропуски поняттями та термінами; непоганим прийомом є виконання учнями інтерактивних завдань.

4. Надання стимулу (вибіркове сприйняття). Учитель має подати учням нову інформацію так, щоб вони не могли це не побачити і не почути. Саме нова навчальна інформація має подаватися найбільш ефективним способом: це можуть бути практично всі види текстів «нової природи».

5. Вибір методу донесення навчальної інформації (семантичне кодування). Для того, щоб учні вивчили і запам'ятовували інформацію, учителям потрібно знайти найбільш ефективні методи її донесення. На цьому етапі діапазон його методичних дій є також досить широким і потребує окремої розмови з огляду на значущість саме цього етапу уроку.

6. Виявлення виконання (відповідь). Учитель має переконатися в тому, що учні можуть продемонструвати свої знання. Доречно запропонувати метод сторітелінгу (вміння розповідати на публіку), який яскраво продемонструє не тільки мовні й мовленнєві компетенції учнів, але і їх творчу та образну уяву.

7. Забезпечення зворотного зв'язку (підкріплення). Коли учні продемонстрували свої знання і навички, треба закріпити найбільш важливі з них: учитель може показати гіф-анімацію з декількома картинками, а учні разом або поодиноці дають відповідь; можна продемонструвати «хмару» слів із певним текстом, а діти мають ідентифікувати цей текст.

8. Оцінка виконання (виправлення). Учні мають пройти тест, який вимірює рівень отримання ними компетентностей; бажано, щоб кожен учень протестувався самостійно: тут можна запропонувати пройти інтерактивне тестування або виконати інтерактивне завдання.

9. Утримання в пам'яті (узагальнення). Це останній етап уроку, на якому потрібно переконатися в тому, що учні не тільки зрозуміли навчальну інформацію, а й запам'ятали її. Їм можна показати інтелект-карту, де замість окремих понять і термінів уроку є прогалини, які учні мають відтворити; можна

показати у прискореному темпі гіф-анімацію, щоб вони швидко назвали те, що представлено на картинці. Якщо потрібно вивчити правило напам'ять, можна продемонструвати плейкаст. Радимо скористатися прийомом створення саундтреку до тексту, щоб саме на фоні музичного супроводу учні прослухали правила, які вони повинні вивчити» [14].

Також було проаналізовано досвід роботи педагога Анни-Марії Богосвятської. Вона розробила сайт під назвою «Натхненник», який, за її словами, є простором ідей для вчителів [5]. Педагог детально описала позитивні сторони використання текстів «нової природи» в початковій школі, адже це є однією із її основних рубрик на сайті. Анна-Марія Богосвятська зазначила те, як прийшла до нових тенденцій в освіті, «найчастіше чуємо від учителів: “Немає коли бавитись на уроці”, “У мене в класі немає техніки”. Але ми маємо розмовляти з поколінням «люди екрана» на зрозумілій для них мові – на цифровій мові. Отож, я свої страхи перед “цифровою грамотністю” заховала подалі, і зареєструвалась на сайті і за 30 хвилин навчилась створювати хмарки слів, і мені це навіть сподобалось! Тепер, коли мені потрібна хмарка слів до нової теми, на її створення витрачаю 3-5 хвилин. Новий файл скачую і роздруковую. Готове зображення має привабливий візуальний ефект, фокусує увагу дітей і сприяє найкращому запам'ятовуванню теми. До речі, моя знайома вчитель інформатики з малокомплектної школи, де немає смарт-дошки, створює хмарки слів з дітьми на звичайній дошці за допомогою крейди. Вона малює великий контур-образ (серце, хмара, сонце, рука, квітка), а далі діти по одному виходять до дошки і вписують слова по темі – як хочуть: по діагоналі, по вертикалі, по горизонталі, вгорі, внизу, в правому куточку, в лівому. Було би бажання!» [7].

Дослідниця також вважає, що інтелект-карти найкраще використовувати під час вивчення біографій письменників, віршів, можна записувати також ключові цитати з твору або пограти у гру і запитувати «зайве», а учні мають відгадати.

Анна-Марія Богосвятська розповіла і про використання мудборду на уроках літературного читання в 4 класі. Вона зазначила, що «до уроку

підготувала 4 конверти з картинками для учнівських груп. Завдання: висловити свої почуття від твору і сьогоднішнього уроку, створивши «Дошку настрою». Учні активно працювали в групах по 5-7 дітей. Хтось наклеював картинки, інші пропонували ідеї, треті підписували зображення. Байдужих не було!» [5].

Про позитивне використання текстів «нової природи» зазначає і вчитель початкових класів Дудніченко Таїсія Іванівна [18]. Педагог у своєму блозі, на сайті для вчителів, поділилася думками стосовно використання інтерактивних плакатів на уроках. Вона стверджує, що інтерактивні плакати стали в нагоді під час дистанційного навчання, полегшили працю вчителя, але крім цього зробили навчання дітей цікавим і корисним.

Також було проаналізовано досвід вчительки початкових класів Біжан Тетяни Володимирівни [56], яка активно використовує інтелект-карти на уроках. Вона вважає, що така технологія дозволяє у наочно-образній формі ефективно засвоювати навчальний матеріал і може застосовуватися на різних етапах уроку, з будь-яких предметів. Під час ознайомлення з новим матеріалом учні разом із вчителькою створюють на дошці інтелект-карту, поступово додаючи нові гілки, малюнки та символи, що допомагає їм систематизувати інформацію та легко робити висновки під час підсумку уроку. Для закріплення матеріалу учні можуть колективно або індивідуально працювати з готовими елементами карти, розміщуючи малюнки й виконуючи завдання до підтем. При повторенні матеріалу робота організовується у групах, а під час перевірки знань старші або більш підготовлені учні створюють власні карти пам'яті. Тетяна Володимирівна зазначає, що творчі домашні завдання у вигляді складання інтелект-карт мотивують дітей і сприяють активному засвоєнню матеріалу. Використання цієї технології можливе вже з 1-го класу, поступово ускладнюючи завдання до 4-го класу. Учні активно залучаються до процесу: допомагають готувати малюнки, компоновати елементи та пропонують власні ідеї, а готові карти можуть використовуватися як наочний план або навчальна гра. Водночас щоденне використання інтелект-карт є трудомістким через підготовку матеріалів, тому доцільно обмежуватися малюванням карт, що залишається ефективним

способом роботи з інформацією. Досвід роботи показує, що навчання створенню інтелект-карт доцільно організовувати поетапно: спочатку аналіз готових прикладів, потім колективне створення карти на дошці, далі робота у групах й індивідуальні завдання вдома.

Формування усвідомленого читання в учнів початкових класів є одним із провідних напрямів сучасної початкової освіти, адже саме в молодшому шкільному віці закладаються основи читацької компетентності, пізнавальної активності та критичного мислення. Передовий педагогічний досвід свідчить, що ефективність цього процесу значно підвищується за умови використання сучасних освітніх технологій та інноваційних засобів, зокрема текстів «нової природи».

З метою з'ясування рівня обізнаності педагогів із проблемою формування усвідомленого читання засобами текстів «нової природи» та визначення шляхів їх практичного застосування було проведено анкетування та спостереження за уроками вчителів початкових класів ПЗЗСО «Тернопільський ліцей «Школа Майбутнього»» (Додаток А).

У дослідженні взяли участь шестеро вчителів. Їхні відповіді свідчать про те, що педагоги добре розуміють сутність поняття «усвідомлене читання» і вважають його невід'ємним складником освітнього процесу. На їхню думку, усвідомлене читання – це здатність дитини розуміти зміст прочитаного, встановлювати логічні зв'язки, робити висновки, висловлювати власне ставлення до тексту. Всі респонденти одностайно зазначили, що цю навичку необхідно формувати з перших днів навчання у школі. Педагоги підкреслили, що робота над формуванням усвідомленого читання проводиться переважно на уроках літературного читання та української мови, проте елементи читацької діяльності інтегруються і в інші предмети – природничу, математичну, мистецьку освітні галузі. Основними труднощами, які виникають у цьому процесі, вчителі назвали неуважність дітей, низьку мотивацію до читання та пасивність під час роботи з текстом. Разом з тим, більшість педагогів відзначили,

що намагаються вдосконалювати навчальний процес, використовуючи сучасні освітні технології та інноваційні засоби.

Більшість опитаних знайомі з поняттям «тексти «нової природи»» – інтерактивні плакати, лепбуки, буктрейлери, хмари слів, кроссенси, ментальні карти, мудборди тощо. Деякі з них активно застосовують ці форми роботи на своїх уроках. Учителі відзначили, що учні дуже позитивно реагують на використання текстів «нової природи»: із захопленням сприймають нові види завдань, проявляють інтерес, охоче взаємодіють із матеріалом і краще запам'ятовують зміст прочитаного. Новизна, візуальність і можливість самостійного дослідження інформації мотивують дітей до активної читацької діяльності.

Під час спостереження за уроками вчителів початкових класів ПЗЗСО «Тернопільський ліцей «Школа Майбутнього»» було підтверджено результати анкетування. Учителі системно та послідовно працюють над формуванням усвідомленого читання молодших школярів, використовуючи різноманітні методичні прийоми, інтерактивні технології та сучасні освітні ресурси.

На уроках літературного читання спостерігалася цілеспрямована робота над розвитком умінь аналізувати зміст, визначати головну думку, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, характеризувати дійових осіб. Педагоги активно залучали учнів до обговорення прочитаного, ставили запитання, що спонукали до міркування, узагальнення, формулювання власної позиції. Для візуалізації змісту творів, учителі застосовували інтерактивні карти, хмари слів, кроссенси, буктрейлери, що допомагало дітям краще усвідомити зміст і структуру тексту, встановити асоціації між подіями та героями.

На уроках української мови спостерігалася використання текстів «нової природи» для роботи над розвитком мовлення, збагаченням словникового запасу, побудовою власних висловлювань. Учителі застосовували ментальні карти, які допомагали учням логічно структурувати інформацію. У процесі аналізу речень і текстів діти не лише визначали граматичні ознаки, а й тлумачили

зміст висловлювань, вчилися робити висновки та ставити запитання до прочитаного.

На інтегрованих уроках (зокрема з мистецтва, «Я досліджую світ») педагоги поєднували традиційний текстовий матеріал з мультимедійними засобами. Учителі використовували інтерактивні плакати, лепбуки, мудборди, що поєднували текстову, зображувальну та інформаційну складові. Такий підхід сприяв кращому розумінню прочитаного через залучення різних каналів сприймання – зорового, слухового та емоційного.

Таким чином, результати спостережень показали, що вчителі початкових класів школи ефективно інтегрують тексти «нової природи» у навчальний процес, використовуючи їх не як додатковий елемент, а як важливий засіб формування усвідомленого читання.

З огляду на результати анкетування, спостережень і аналізу передового досвіду вчителів виникає потреба у виокремленні системи практичних порад і методичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення діяльності педагога щодо формування в молодших школярів усвідомленого читання засобами текстів «нової природи».

Діяльність учителя щодо формування у дітей усвідомленого читання засобами текстів «нової природи» зводиться до того, що він повинен:

1. Сформувати «правильне читання» як основу усвідомленого читання.

Однією з провідних умов формування усвідомленого читання є опанування технічної сторони цього процесу – тобто правильного, плавного, чіткого та грамотного читання. Усвідомлення змісту тексту неможливе без сформованих механізмів вимови, зорового сприйняття та фонематичного слуху. Тому на початковому етапі роботи вчителя важливо забезпечити розвиток у дітей навичок правильного читання як бази для подальшого осмислення прочитаного.

Для цього використовуються спеціальні вправи, спрямовані на вдосконалення окремих компонентів техніки читання:

– артикуляційні вправи (Додаток Б) – допомагають сформувати чітку вимову звуків, правильну артикуляцію та координацію рухів мовленнєвого апарату;

– вправи на розширення кута зору (Додаток В) – сприяють розвитку зорової пам'яті, збільшенню кількості слів, які дитина сприймає одним поглядом, і підвищенню швидкості читання;

– вправи для формування навичок виразного читання – формують уміння передавати інтонацію, логічні наголоси, емоційні відтінки тексту, що підсилює розуміння його змісту;

– вправи для розвитку фонематичного слуху (Додаток Г) – забезпечують здатність розрізняти звуки мовлення, що є необхідним для правильного читання та подальшого аналізу слів і речень.

Таким чином, систематичне застосування зазначених груп вправ створює основу для переходу від технічної до смислової сторони читання, забезпечуючи поступовий розвиток уміння читати усвідомлено.

2. Прищепити любов до читання як передумову формування усвідомленого читання.

Любов до читання є одним із найважливіших чинників, що впливають на формування усвідомленого читання молодших школярів. Зацікавленість дитини в книгах сприяє глибшому зануренню у зміст тексту, розширює її кругозір та стимулює критичне мислення. Якщо учень читає із задоволенням, він більш охоче аналізує прочитане, робить висновки та проводить паралелі із власним досвідом. Учитель відіграє ключову роль у формуванні позитивного ставлення до читання. Це він може зробити завдяки різноманітним методам мотивації: інтерактивне читання, рольові ігри за сюжетами книг, обговорення цікавих історій, а також застосування сучасних технологій, таких як аудіокниги та електронні ресурси. Також важливо створювати в класі читацьку культуру, залучаючи дітей до колективних обговорень літературних творів та організовуючи заходи на кшталт літературних вікторин чи зустрічей з письменниками. Формування любові до читання сприяє підвищенню читацької

грамотності, оскільки дитина, яка читає з інтересом, розширює свій словниковий запас, вдосконалює навички розуміння тексту.

3. Робота з батьками.

Робота з батьками є невід'ємною частиною формування усвідомленого читання у дітей, бо саме вдома створюються сприятливі умови для розвитку цієї важливої навички. У контексті сучасного навчання важливо не тільки працювати з учнями в класі, а й залучати батьків до цього процесу, адже саме сім'я є першим середовищем для дитини, де відбувається значна частина навчання.

Одним із перших кроків у роботі з батьками є їх ознайомлення з концепцією усвідомленого читання. Батьки повинні розуміти, що це не просто здатність швидко читати слова, а й уміння глибоко розуміти зміст тексту, аналізувати його, розмірковувати над подіями та персонажами. Вчитель може організувати зустрічі або семінари для батьків, на яких пояснить важливість усвідомленого читання і надасть практичні рекомендації, як підтримати дитину в цьому процесі вдома. Варто зазначити, що батьки часто мають обмежене розуміння того, що таке усвідомлене читання, тому така інформаційна підтримка є важливою. Після цього важливо звернути увагу на організацію спільного читання з дитиною. Одним із найбільш ефективних способів підтримки усвідомленого читання є саме сімейне читання. Батьки можуть разом з дитиною читати книги, після чого обговорювати прочитане. Це не лише дозволяє зміцнити навички усвідомленого сприйняття тексту, а й формує у дитини критичне мислення. Під час таких обговорень важливо ставити питання, які сприяють глибшому осмисленню змісту: «Що ти думаєш про вчинки героя?» або «Який урок ми можемо винести з цієї історії?».

З іншого боку, батьки можуть сприяти розвитку самостійного читання у своїх дітей, створюючи умови для вибору книжок, які цікавлять дитину, та надаючи їй час для цього. Це може бути спеціально відведений «читацький час», коли вся родина читає разом, а потім обговорює прочитане. Для досягнення максимальної ефективності важливо налагодити постійну комунікацію між вчителем і батьками. Вчитель повинен інформувати батьків про успіхи дитини,

надавати рекомендації щодо подальшого розвитку навичок читання, а також організовувати регулярні зустрічі, де батьки можуть поділитися своїм досвідом, отримати поради та задати питання. Спільні заходи, такі як конкурс на кращого читача або родинний книжковий вечір, також можуть стати важливим елементом співпраці вчителя, батьків і дітей у процесі розвитку усвідомленого читання.

4. Вміння «створювати» тексти «нової природи».

Відповідно до професійного стандарту, який затвердив МОН України [37], вчитель повинен володіти певними компетентностями, щоб ефективно виконувати свою роль у навчальному процесі. І одними з головних є вміння працювати із сучасними технологіями, тобто бути інноваційним. Це включає використання на уроках електронних дошок, веб-ресурсів, відео та аудіоматеріалів, інтерактивних засобів навчання та інших цифрових інструментів. За допомогою них і можна створити тексти «нової природи», які є дуже актуальні в теперішній час. Вчитель має не лише теоретично знати, що таке тексти «нової природи», але й вміти їх створювати, при чому не лише рукотворні, але й електронні, хоча для педагогів, другі є складніші в опануванні, адже потрібно навчитись працювати з сучасними технологіями. Тому й актуальним питанням є сформулювати основні підходи до їх створення вчителями. Насамперед педагог повинен вміти зробити із звичного лінійного тексту текст «нової природи», і йому потрібно скористатися такими основними прийомами, які зазначені в українському освітньому онлайн-порталі для вчителів «На Урок» :

1. «Відбирайте найважливіше, скорочуйте, виділяйте головне та фільтруйте зайве. Виділяйте важливі частини тексту великим шрифтом чи кольором.

2. Задовільняйте потребу дітей в актуальній інформації, сучасних дослідженнях, але не потрібно забувати, що навчальний матеріал повинен відповідати принципу науковості. І не забувайте про візуалізацію (скрайбінг, інтелект-карти) чи демонстрацію відео.

3. Збільшуйте розмаїття інформації. Відео польоту комети, візуалізація звукових хвиль, гіперпосилання на додаткові матеріали чи добірку ілюстрацій,

що можна розмістити у домашньому завданні – все це чудове рішення. Розмаїття інформації дозволяє задовольнити потребу мозку у перемиканні та не перевантажує його, тобто діти будуть уважнішими.

4. Заохочуйте діалогічність та зворотний зв'язок під час уроку. Дозвольте лишати коментарі до матеріалів, доповнювати їх [57].

Застосовуючи ці прийоми, можна створити ефективні та цікаві уроки. В цьому також допоможуть і електронні ресурси (табл. 2.4.), які значно прискорюють процес створення текстів «нової природи» та надають доступ до різноманітних інструментів.

Таблиця 2.4

Найпопулярніші застосунки

Назва сервісу	Застосування сервісу
Google	– Google Docs – за допомогою нього можна створювати текстові документи, презентації, таблиці. Учні користуючись ним, можуть ділитися зі своїми роботами з вчителями і однокласниками, а також отримувати зворотній зв'язок; – Google Class – це платформа для організації навчального процесу. Вчитель може створювати завдання, відстежувати прогрес учнів, виставляти оцінки і спілкуватися з ними; – Google Презентація – це інструмент для створення презентацій. Учні можуть використовувати його, щоб зробити свій проект, виступ, додаючи туди об'єкти мультимедіа
YouTub e [81]	– використовувати для перегляду відео, а саме: відеоуроків, роз'яснення певних тем. Ним можуть користуватися як учні самостійно, так і вчителі додаючи туди власні відеоматеріали.

Canva [68]	– можна створювати малюнки, це сприятиме розвитку творчих навичок і моторики рук; – створювати графічні ілюстрації, і додавати до них текст і інші об'єкти мультимедіа (наприклад можна використати для творення графічних ілюстрацій до оповідань, віршів); – створювати діаграми, графіки та таблиці, і це можна використати на уроках математики; – корисна для створення презентацій, графічних слайдів.
LearningApps [73]	– застосунок можна використовувати для створення інтерактивних завдань, які можна адаптувати до рівня навчальних досягнень кожного учня, це дозволяє вчителю створювати персоналізовані завдання, що відповідають потребам і можливостям дитини. Сервіс корисно застосовувати під час закріплення вивченого матеріалу, на домашнє завдання, або під час дистанційного навчання.
Kahoot [71]	– застосовується для проведення різноманітних вікторин у вигляді гри, де учням потрібно пройти тестування з переліком відповідей. Цей застосунок корисний під час перевірки знань учнів, адже його можна застосувати фронтально, всі учні заходять в програму з телефона і одночасно проходять тестування, а по завершенні, сервіс надає рейтинг, де показана успішність виконання завдання.
Padlet [75]	– дозволяє створювати віртуальні дошки, над якими учні можуть спільно працювати над проектами, обмінюватись ідеями та коментарями; – можна підготувати за допомогою цього сервісу інтерактивний плакат, і прикріпити різноманітний текст, зображення, відео і завдання.

Продовж. табл. 2.4

Wordart [80]	– є хорошим сервісом, який допомагає візуалізувати та прикрасити текст, а це сприяє кращому засвоєнню; – за допомогою нього можна створити заголовки до текстів, що зробить їх візуально привабливішими; – сервіс для швидкого створення «хмари» слів; – створення афіші до твору, презентацій, логотипів.
WeVideo [79]	– сервіс для монтування відео, він є простим для користування і його можуть опанувати і учні початкових класів. Перевагою цієї програми є в тому, що працювати в ній можна декільком одночасно, ця функція є дуже корисною під час проектних завдань в групі.

Важливо, щоб під час створення текстів «нової природи» використовувався не лише один онлайн-сервіс, а поєднувати декілька. Це забезпечить найкращу роботу з ними.

Поради для створення інтерактивних презентацій:

- вибирати лише якісні фото і відео, і правильно впорядковувати їх з текстом;
- подавати матеріал порційно, щоб презентація була не переповнена інформацією;
- розміщувати текст поруч з елементами, які він описує;
- уникати поєднання одночасної анімації, розповіді та екранного тексту, це спричинить проблеми з концентрацією уваги учнів;
- попередньо здійснити підготовку учнів до текстів «нової природи», пояснити складові створеного креолізованого тексту і як ними користуватися;
- правильно підбирати кольорову гаму презентації. Професор Тафті вважає, що потрібно дотримуватись таких правил:

- «Користуватись природними барвами, уникати занадто яскравого й занадто темного відтінків, схилитись до світло-жовтого, сірого, блакитного.

- Якщо фон зробити темним чи яскравим, він буде відвертати увагу учнів від основного матеріалу.

- Найважливіші деталі виділяти контурами або більш яскравими кольорами, але таких деталей має бути невелика кількість.

- Використовувати плавні переходи кольорів один від одного для покращення сприйняття й засвоєння матеріалу» [74].

Якісне відео як креолізований текст має відповідати таким характеристикам:

- тривалість до 6 хв;
- завершена думка;
- природний темп мовлення;
- оптимальний формат;
- візуалізувати матеріал, але уникати зайвих деталей;
- виділяти найголовніші ідеї (ключові слова жирним шрифтом, якщо текст виводиться на екран);
- поєднувати звукову та візуальну інформацію (наприклад, анімацію сприймуть краще, якщо пояснення буде усним, а не текстовим. при цьому пояснювати матеріал одночасно з появою анімації або зображень, а не після них);
- персоніфікація (розповідь як розмова з глядачем).

Також потрібно дотримуватися певних рекомендацій О. Косачової при створенні буктрейлера:

- «він повинен реалізовувати чотири базові функції: інформаційну, комунікативну, естетичну та культурно-просвітницьку;

- використовувати всі можливості візуальної мови, надаючи перевагу образу перед словом;
- урахувати інтереси цільової читацької аудиторії;
- виконуватися в креативній, незвичній для реципієнта формі;
- не містити спойлерів – передчасно розкритих важливих відомостей про сюжет книжки, які можуть кардинально змінити враження про твір, знищити інтригу;
- не перевищувати хронометраж у три хвилини;
- для відео важлива якість звуку, він повинен бути чітким, без сторонніх шумів» [28].

5. Підготовка учнів до роботи з текстами «нової природи».

Підготовка молодших школярів до роботи з текстами «нової природи» передбачає формування в них умінь орієнтуватися в багатокомпонентному інформаційному просторі. Учитель має навчити дітей сприймати текст не лише як сукупність слів, а як цілісне повідомлення, що поєднує вербальні, візуальні та мультимедійні елементи. На етапі підготовки педагог знайомить учнів із особливостями таких текстів: пояснює, що вони можуть містити гіперпосилання, зображення, схеми, відеофрагменти чи інфографіку, та показує, як ці елементи допомагають краще зрозуміти зміст. Важливо навчити дітей уважно розглядати структуру тексту – заголовки, підзаголовки, виділені слова, таблиці і робити попередні припущення щодо його теми й основних ідей.

Також педагог формує у школярів установку на активне читання: пропонує перед початком роботи з текстом визначити мету читання, поставити запитання до змісту та спрогнозувати, яку інформацію вони очікують отримати. Такий підхід створює основу для усвідомленого сприйняття й подальшого критичного аналізу інформації.

Таким чином, діяльність учителя початкових класів у процесі формування усвідомленого читання є ключовою ланкою реалізації сучасних освітніх завдань. Педагог виступає не лише організатором читацької діяльності, а й наставником,

який формує у дітей мотивацію до пізнання, уміння осмислювати, аналізувати й критично оцінювати інформацію. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від здатності педагога інтегрувати традиційні та інноваційні методи роботи з текстом, забезпечити гармонійне поєднання технічної сторони читання з розвитком аналітичного, емоційного та творчого сприйняття, зокрема під час роботи з текстами «нової природи».

Висновки до розділу 2

Аналіз навчально-методичного забезпечення та практичної діяльності вчителів дав змогу оцінити реалізацію завдань із формування усвідомленого читання молодших школярів, зокрема через використання інноваційних підходів. Дослідження засвідчило, що чинний Державний стандарт початкової освіти та Типові освітні програми (розроблені під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна) закладають ґрунтовну теоретичну та дидактичну основу для розвитку читацької компетентності, орієнтуючи педагогічний процес на формування наскрізного вміння «читання з розумінням», яке охоплює аналіз, інтерпретацію та критичну оцінку тексту. Зміст рекомендованих підручників для 3-го класу відповідає цим вимогам, пропонуючи різноманітні завдання, спрямовані на розвиток аналітичного мислення та емоційно-ціннісного ставлення до прочитаного. Водночас термін «тексти нової природи» не зазначений у Держаному стандарті і Типових освітніх програмах. Аналіз матеріалів виявив фрагментарну, але зростаючу інтеграцію мультимодальних елементів, таких як схеми, інфографіка, QR-коди, буктрейлери та «хмари слів».

Аналіз передового педагогічного досвіду та результати анкетування вчителів підтвердили, що педагоги добре обізнані у сутності поняття «усвідомлене читання» і активно використовують тексти «нової природи» (інтелект-карти, лепбуки, скрайбінг, інтерактивні плакати). Цей досвід довів, що візуальність і нелінійність цих текстів сприяють кращому запам'ятовуванню та активізації пізнавальної діяльності. На основі проведеного аналізу було

сформовано методичні рекомендації, які охоплюють необхідність системної роботи над технічною стороною читання, прищеплення любові до читання, залучення батьків до освітнього процесу, а також формування в учителя компетентності зі створення якісних мультимодальних навчальних матеріалів із застосуванням сучасних електронних сервісів.

Таким чином, теоретичне обґрунтування та аналіз педагогічного досвіду підтверджують доцільність і перспективність використання текстів «нової природи» для підвищення рівня усвідомленого читання молодших школярів. Однак, незважаючи на позитивні відгуки та фрагментарне застосування інноваційних засобів у практиці, бракує системної емпіричної перевірки ефективності розроблених методичних підходів. З огляду на це виникає необхідність у проведенні педагогічного експерименту з метою об'єктивної оцінки впливу комплексу вправ із використанням текстів «нової природи» на рівень сформованості усвідомленого читання в учнів початкових класів.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО ЧИТАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕКСТІВ «НОВОЇ ПРИРОДИ».

3.1. Дидактичні умови формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи».

Важливою складовою процесу формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи» є виокремлення відповідних дидактичних умов. Під цим поняттям розуміємо систему взаємопов'язаних педагогічних факторів, що забезпечують ефективність і результативність читацької діяльності учнів. Дидактичні умови у роботі з текстами «нової природи» передбачають використання сучасних освітніх технологій і засобів навчання, організацію розвивального середовища, у якому діти можуть осмислювати інформацію, представлену не лише у вербальній, а й у візуальній чи мультимедійній формах. Важливо також враховувати індивідуально-психологічні особливості молодших школярів, їхній рівень сформованості читацьких умінь, інтереси та потреби. Сукупність таких умов спрямована на формування здатності учнів не лише розуміти зміст тексту, а й критично його осмислювати, робити висновки та застосовувати отриману інформацію у власному досвіді.

Аналіз наявного наукового фонду з проблеми дослідження, практики роботи вчителів початкових класів, рефлексія власного педагогічного досвіду як вчителя початкових класів ПЗЗСО «Тернопільський ліцей «Школа Майбутнього»» дали підстави дійти висновку, що формування у молодших школярів усвідомленого читання засобами текстів «нової природи» передбачає реалізацію таких дидактичних умов:

- органічне включення текстів «нової природи» у роботу з підручником на всіх етапах уроку;

- використання потенційних можливостей текстів «нової природи» задля формування в молодших школярів мисленнєвої діяльності;
- мотиваційне забезпечення процесу формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи».

Охарактеризуємо виділені умови.

3.1.1. Органічне включення текстів «нової природи» у роботу з підручником на всіх етапах уроку. Органічне поєднання традиційних текстів підручника з текстами «нової природи» є ключовою умовою ефективного формування усвідомленого читання в учнів початкових класів. Такий підхід передбачає системне й цілеспрямоване інтегрування цифрових, мультимедійних, інтерактивних текстів у структуру уроку. Включення текстів «нової природи» не є епізодичним чи допоміжним; воно виступає структурним компонентом сучасного уроку, який підсилює зміст підручника, розширює можливості сприймання та поглиблює розуміння навчального матеріалу.

Кожен із типів уроку в початковій школі має власну структуру, що визначає логіку організації освітнього процесу. За О. Савченко, найпоширенішим у початковій школі є комбінований урок, тоді як інші типи (урок ознайомлення з новим матеріалом, урок закріплення знань, урок контролю й оцінювання тощо) застосовуються значно рідше [62]. Комбінований урок є найбільш гнучким і зручним для реалізації дидактичних цілей, адже охоплює кілька взаємопов'язаних етапів:

- I. Організаційна частина.
- II. Повідомлення теми та завдань уроку, мотивація навчальної діяльності учнів.
- III. Перевірка домашнього завдання.
- IV. Контроль, корекція та актуалізація опорних знань.
- V. Сприймання та усвідомлення учнями нового матеріалу.
- VI. Узагальнення, систематизація та закріплення вивченого матеріалу.
- VII. Підсумки уроку.
- VIII. Повідомлення домашнього завдання.

Органічне включення текстів «нової природи» доцільно здійснювати на всіх зазначених етапах комбінованого уроку, забезпечуючи при цьому логічну послідовність і єдність між матеріалом підручника та мультимедійними засобами.

На етапі мотивації тексти «нової природи» допомагають створити позитивний емоційний настрій, активізувати увагу й викликати інтерес до теми уроку. Їх поєднання із завданнями з підручника сприяє формуванню внутрішньої готовності до сприймання навчального матеріалу.

На етапі актуалізації знань робота з підручником може супроводжуватися зверненням до інтерактивних або гіпертекстових матеріалів, що допомагають відновити у пам'яті учнів уже відомі поняття, створити смислові зв'язки між попереднім і новим матеріалом.

Під час сприймання та усвідомлення нового змісту тексти «нової природи» виступають важливим інструментом унаочнення й глибшого розуміння інформації. У поєднанні з друкованим текстом підручника вони дозволяють учням аналізувати зміст з різних точок зору, встановлювати міжтекстові зв'язки, співвідносити вербальну та візуальну інформацію.

На етапі закріплення й узагальнення такі тексти допомагають активізувати пізнавальну діяльність, формують уміння застосовувати здобуті знання в нових ситуаціях. Робота з підручником у поєднанні з цифровими матеріалами сприяє розвитку аналітичного мислення, самостійності у виконанні завдань, уміння порівнювати, узагальнювати та робити висновки.

Під час підбиття підсумків уроку тексти «нової природи» можуть використовуватись для організації рефлексії, коли учні осмислюють зміст прочитаного, визначають власний рівень розуміння й формулюють особисте ставлення до навчальної інформації. На етапі повідомлення домашнього завдання вчитель може застосовувати цифрові чи мультимедійні матеріали як доповнення до підручника, що сприятиме продовженню навчальної діяльності в позаурочний час.

Таким чином, органічне інтегрування текстів «нової природи» в структуру комбінованого уроку створює передумови для повноцінного засвоєння навчального матеріалу, підвищує ефективність формування усвідомленого читання, сприяє розвитку критичного мислення та читацької самостійності учнів. Під час вибору інтерактивного методу роботи з навчальною книгою важливо забезпечити відповідність способу інтерактивного навчання дидактичній меті, яку вчитель планує реалізувати. Саме тому дидактичною умовою ефективного використання інтерактивних методів роботи з підручником є органічне інтегрування їх у зміст уроку.

3.1.2. Використання потенційних можливостей текстів «нової природи» задля формування в молодших школярів мисленнєвої діяльності. Мислення є основним пізнавальним процесом, від якого значною мірою залежить успішність людини в різних сферах діяльності. У шкільному віці, коли провідною виступає саме навчальна діяльність, важливість достатньо розвиненого мислення стає особливо помітною.

Мислення дитини молодшого шкільного віку знаходиться на переломному етапі розвитку. У цей період відбувається перехід від наочно-образного до словесно-логічного, понятійного мислення, що надає мисленнєвій діяльності дитини подвійного характеру: конкретне мислення, пов'язане з реальною дійсністю і безпосереднім спогляданням, вже підпорядковується логічним принципам, проте абстрактні, формально-логічні міркування дітям ще не доступні. Однак саме тексти «нової природи» здатні ефективно підтримати цей перехідний процес, адже вони містять візуальну складову, що сприяє збереженню зв'язку з наочно-образним мисленням, водночас розвиваючи здатність до логічних міркувань.

Через інтерактивні елементи тексти «нової природи» допомагають учням встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аналізувати інформацію, узагальнювати та робити висновки. Наприклад, використання цифрових історій із варіативними сюжетами стимулює дітей прогнозувати події, висувати гіпотези та аргументовано відстоювати власну точку зору. Крім того, інтеграція текстів з

інфографікою чи анімаційними поясненнями дає змогу моделювати процеси, що сприяє розвитку не лише логічного, а й творчого мислення. Важливим аспектом є й можливість учнів активно взаємодіяти з текстом: змінювати його структуру, заповнювати прогалини, створювати власні сюжети, що формує вміння аналізувати, порівнювати й синтезувати інформацію. Завдяки своїй структурній та змістовій багатогранності тексти «нової природи» сприяють розвитку мислення молодших школярів у кількох важливих напрямках:

- розвиток критичного мислення. Робота з мультимедійними текстами передбачає аналіз різних видів інформації – текстової, візуальної, аудіальної. Учні порівнюють джерела, зіставляють факти, визначають, наскільки подана інформація є достовірною та логічною. Такі завдання вчать школярів не сприймати інформацію пасивно, а критично її оцінювати, робити висновки й аргументувати власну думку;

- формування логічного й аналітичного мислення. Інтерактивні елементи текстів (наприклад, завдання з вибором варіантів, візуальні схеми, інфографіка) допомагають учням розвивати здатність мислити послідовно, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати результати. Діти навчаються знаходити закономірності, класифікувати інформацію, робити узагальнення та формулювати висновки;

- стимулювання творчого мислення. Розвитку мисленнєвої діяльності, за переконанням В. Сухомлинського, сприяє виконання дітьми творчих завдань, «якщо не дати дитині робити щось творче, то вона взагалі не стане навчатися» [42, с. 90]. Тексти «нової природи» заохочують учнів до творчої діяльності, створення власних історій, добору ілюстрацій, формування альтернативних кінцівок. Завдяки можливості вільно взаємодіяти з матеріалом, школярі розвивають уяву, здатність генерувати нові ідеї, шукати нестандартні рішення;

- формування самостійної розумової діяльності. Цифрові тексти, що мають гіперпосилання, відеовставки та інтерактивні вправи, формують у дітей уміння працювати самостійно: планувати свої дії, перевіряти правильність висновків, звертатися до додаткових джерел. Такий підхід розвиває навички

самостійного навчання, вміння організовувати власну пізнавальну діяльність і відповідально ставитися до здобуття знань.

– стиснення та розгортання інформації. Робота з мультитекстами стимулює процеси стискання та розгортання інформації: учні виділяють головне, узагальнюють дані, а також деталізують і розширюють знання залежно від завдання, що сприяє розвитку гнучкого мислення та здатності опрацьовувати різні обсяги інформації.

Отож, тексти «нової природи» мають великий потенціал для формування мисленевої діяльності в молодших школярів. Вони надають нові можливості для розвитку критичного, аналітичного, логічного та творчого мислення учнів, стимулюють їх до самостійної пізнавальної діяльності, дозволяють працювати з різноманітними інформаційними джерелами та застосовувати здобуті знання в практичних ситуаціях. Інтеграція таких текстів у навчальний процес допомагає дітям стати більш активними, творчими та здатними до самостійного вирішення проблем у різних сферах життя.

3.1.3. Мотиваційне забезпечення процесу формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи». Однією з основних проблем, з якою стикаються вчителі в процесі навчання молодших школярів, є те, що звичайні тексти не завжди викликають у дітей необхідну мотивацію. Часто вони є занадто сухими, абстрактними або не пов'язані з реальними інтересами учнів. Однак сучасні технології та мультимедійні засоби дозволяють створювати тексти, які є не лише інформативними, а й захоплюючими, інтерактивними та відповідними до сучасних вікових потреб дітей. Такі тексти, що використовують різні медіаформати, включають елементи відео, графіки, анімацій, можуть значно підвищити мотивацію школярів до читання.

Тексти «нової природи» можуть бути не тільки мультимедійними, а й побудованими за принципом гейміфікації,

За твердженням О. Карабін, «гейміфікація – це процес використання ігрового мислення і динаміки ігор для залучення молодших школярів до

вирішення завдань, перетворення освітнього процесу на гру. Під гейміфікацією в початковій освіті ми розуміємо впровадження ігор, ігрових технік та ігрових практик з освітньою метою» [25].

Такі тексти, що включають елементи конкурсу чи завдання на час, додають елемент змагання, що робить процес навчання захоплюючим. Наприклад, учні можуть отримувати бали за правильні відповіді на питання до прочитаного тексту або за швидкість виконання завдання. Це створює ситуацію успіху, коли учень відчуває, що його зусилля призводять до позитивного результату.

Чудовим прикладом як навчання можна перетворити в гру є додаток, який називається «Вивчаю – не чекаю». Він розроблений ГС «Освіторія» спільно з міжнародною благодійною організацією War Child Holland та МОН. Додаток не потребує інтернету та вміє зацікавити читанням [60].

«Застосунок «Вивчаю – не чекаю» – як здорова їжа для мозку. Хай діти клікають не лише на «відосики», а й на відео та ігри, що допоможуть їм в опануванні читання та української мови. «Родзинка» застосунку – оригінальні персонажі, велика українська родина, яка супроводжуватиме дитину протягом усіх занять. Із проходженням нових етапів герої змінюються, що підтримує інтерес дитини. Сім'я персонажів допомагає у вивченні української мови. Також є нагода поговорити про важливість родинних стосунків, сімейних традицій. Урок починається та завершується життєвою історією, яка занурює в цікаву ситуацію. Якщо вивчаємо літеру О, вона стосуватиметься окулярів, якщо Б – барабана. На її основі часто створюється проблемна ситуація: наприклад, якого листа написати бабусі – паперового чи електронного. Історії не лише допомагають вивчати букви, вони нагадують норми поведінки, дають змогу розв'язувати конфлікти, ефективно спілкуватися. Так через них реалізується формування життєвих цінностей. Також вводиться потроху розуміння художніх засобів: порівняння, метафори. Значна частина матеріалу – серія ігор на відпрацювання тих чи тих умінь. Ігрова діяльність сприймається дитиною як задоволення, тобто вона вчиться, не помічаючи, що вчиться. Гейміфікація

мотивує учня долати певний бар'єр на етапі читання», зазначають розробники застосунку [60].

На сайті Освіторія вказується на те, що варто читати дітям певної вікової категорії. «У першому класі спочатку пропонують читати слова, невеличкі речення. Для читання із задоволенням для учнів цього віку є пісні та вірші, які склала поетеса Марічка Берізко, в яких чимало слів на ту букву, яку діти вивчають. Для наступних класів початкової школи вже запропоновані тексти, які діти самостійно читають, це найпростіша теорія. Наприклад, як придумати лічилку, яку роботу виконує апостроф? У них є певні граматичні та орфографічні моменти для запам'ятовування. Якщо школярі зустрічають регулярно в тексті складні слова, спрацьовує зорова пам'ять, і потім їм буде легше писати їх правильно. Для учнів 2–4-го класу також передбачені тексти для читання з розумінням. Це невеличкі тексти, які діти можуть прочитати самостійно і відповісти на запитання наприкінці. Запитання переважно на фактичний зміст, вони різнорівневі та не потребують записів (на вибір правильної відповіді). У 3–4-х класах тексти довші та складніші, до них дають більше запитань. Застосунок доповнюється, тож перші уроки за другий цикл початкової освіти вже можна переглянути. Читання для задоволення пропонує книжки різного рівня. Це народні казки, твори класичні та сучасних українських авторів. Вони мають динамічні сюжети та утримують увагу дитини» [60].

Гейміфікація таким чином не тільки робить процес навчання більш цікавим, але й сприяє розвитку усвідомленого ставлення до читання, адже учень бачить конкретну мету та результати своїх дій.

Однією з важливих особливостей текстів «нової природи» є те, що вони часто включають завдання, які вимагають від учнів глибокого осмислення прочитаного. Наприклад, завдання на аналіз персонажів, порівняння ситуацій, пошук рішень для проблем, описаних у тексті, дозволяють учням не просто запам'ятовувати інформацію, а й вчать їх критично мислити. Таким чином тексти стають інструментом для розвитку не тільки читання, але й аналітичного мислення, що важливе для формування усвідомленого читання. Ключовим

моментом є те, що учні не просто виконують завдання, а вчаться пояснювати свої думки, аргументувати свою точку зору і давати відповіді на складні питання, які можуть виникати під час читання.

Тексти «нової природи» також відіграють значну роль у створенні мотивації завдяки своєму змісту, який відповідає інтересам дітей. Використання сучасних тем, пов'язаних з реальним життям, або сюжетів, які знайомі дітям через інші медіа, допомагає учням краще зрозуміти значення прочитаного і зв'язати це з їхнім досвідом. Наприклад, текст, який розповідає про пригоди героїв у сучасному світі, може бути більш зрозумілим і цікавим для дітей, ніж традиційні оповідання, що не мають такого емоційного відгуку. Крім того, мультимедійні елементи допомагають дітям уявити ситуації, про які йдеться в тексті, розвиваючи їх уяву і сприйняття. У Додатку Д подана інфографіка, в якій міститься перелік сучасної і цікавої літератури для молодших школярів.

Методи роботи з текстами «нової природи» також є важливим чинником для мотивації учнів. Після прочитання таких текстів учні можуть виконувати різноманітні творчі завдання, що сприяють більш глибокому розумінню матеріалу. Це можуть бути малюнки, створення карт-схем, написання відгуків або навіть створення альтернативних варіантів розвитку сюжету. Ці завдання дозволяють дітям не тільки відображати зміст тексту, а й виражати свої власні ідеї, що сприяє розвитку усвідомленого підходу до читання. Важливо, що ці завдання не є механічними, а вимагають від учнів певної творчої активності, що підвищує їх інтерес до читання.

Отже, мотиваційне забезпечення процесу формування усвідомленого читання в молодших школярів за допомогою текстів «нової природи» має велике значення для читання та критичного мислення учнів. Використання мультимедійних елементів, гейміфікації, а також інтерактивних завдань, що передбачають активну участь учнів, значно підвищує їх мотивацію до навчання. Відповідність змісту таких текстів інтересам дітей, а також їхній взаємозв'язок з реальним життям, сприяє кращому засвоєнню матеріалу і глибшому розумінню прочитаного.

Таким чином, визначені дидактичні умови створюють необхідне підґрунтя для ефективного формування усвідомленого читання в молодших школярів. Їх реалізація забезпечує організований, послідовний і сучасний підхід до роботи з текстами, що сприяє розвитку читацьких умінь та пізнавальної активності учнів. Подальший виклад буде присвячено аналізу особливостей упровадження виокремлених умов у навчальний процес.

3.2. Методика формувального експерименту

Формувальний експеримент був проведений протягом 2024–2025 навчальних років у двох 3 класах (один клас – контрольний, 8 учнів; другий – експериментальний, 11 учнів) приватного закладу загальної середньої освіти «Тернопільський ліцей «Школа Майбутнього»» на базі навчального предмета «Українська мова (читання)» (за підручником «Українська мова та читання» О. Вашуленко для 3 класу) [13].

У межах формувального експерименту ми спиралися на виокремлені Я. Кодлюк і Г. Одинцовою структурні вміння усвідомленого читання, розвиток яких був покладений в основу роботи з текстами «нової природи». До таких умінь належать:

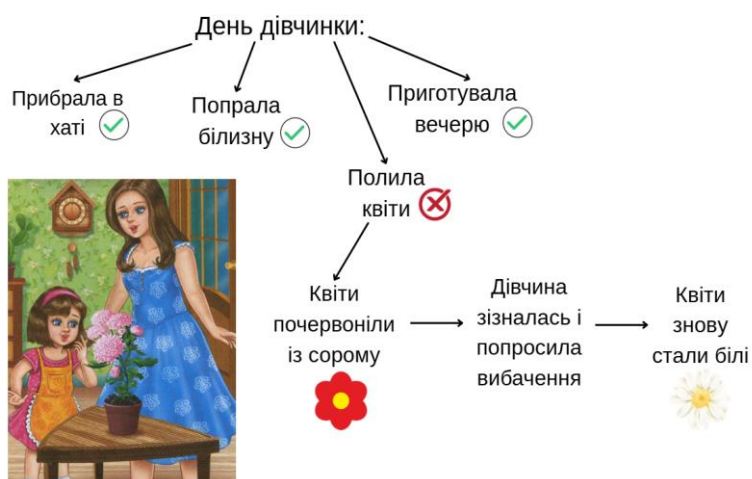
- «орієнтуватися у змісті тексту, зчитувати графічну інформацію, подану у різних формах (таблицях, схемах тощо);
- складати план твору (орієнтуватися у структурі твору, встановлювати часові зв'язки, ділити текст на логічно завершені частини, підбирати заголовки до кожної із частин);
- визначати головну думку твору (в його основі – аналізувати матеріал, виокремлювати ознаки предмета чи явища, визначати головні, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки);
- формулювати запитання до тексту (вільні – «запитай, про що хочеш» і з певною метою (щоб дізнатися про місце, де відбуваються події, час тощо));

– відрефлексовувати отриману інформацію (знав, дізнався, що цікавить та ін.)» [52].

У наступних пунктах представлено конкретні приклади роботи учнів із текстами «нової природи» для формування кожного зі структурних умінь усвідомленого читання:

– *орієнтуватися у змісті тексту, зчитувати графічну інформацію, подану у різних формах (таблицях, схемах тощо);*

Для розвитку в учнів уміння орієнтуватися у змісті тексту та зчитувати графічну інформацію, подану у схемах, учням пропонується опрацювати сюжет, представлений у вигляді інфографіки до оповідання Василя Сухомлинського «Навіть квіти із сорому почервоніли». Завдання передбачає аналіз візуалізованих даних: учні мають визначити послідовність подій, встановити причинно-наслідкові зв'язки між ними, співвіднести текстову й зображувальну інформацію. Зокрема, школярі мають ідентифікувати виконані та невиконані дії персонажа, з'ясувати, як саме пропуск одного завдання (неполиті квіти) вплинув на подальший розвиток подій, та пояснити логіку змін, позначених у схемі (почервоніння квітів, визнання помилки, відновлення попереднього стану).

Інфографіка до твору В. Сухомлинського «Навіть квіти із сорому почервоніли»

– складати план твору (орієнтуватися у структурі твору, встановлювати часові зв'язки, ділити текст на логічно завершені частини, підбирати заголовки до кожної із частин);

З метою формування в учнів уміння встановлювати логіко-сміслові зв'язки між частинами тексту, узагальнювати зміст прочитаного та відтворювати його у візуальній формі було запропоновано виконання комплексного завдання на основі української народної казки «Зайчикова хатинка». Завдання передбачає послідовне виконання трьох етапів: поділ тексту на смислові частини, створення візуального мудборду до частин (діти можуть самостійно намалювати або створити за допомогою ШІ (штучного інтелекту)) і придумування заголовків (або впорядкування готових заголовків відповідно до сюжету твору).

1. Лисичина хитрість і вигнання Зайчика.
2. Невдала допомога Собачки.
3. Безрезультатна спроба Ведмедя.
4. Зустріч із Півником.
5. Півник рятує Зайчика.

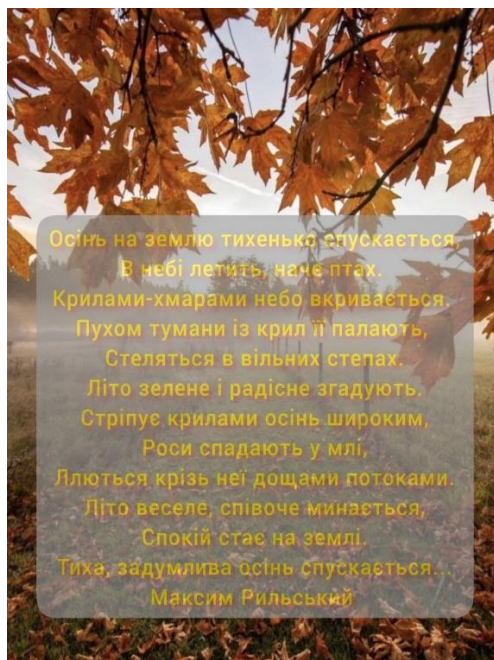
Мудборд до народної казки «Зайчикова хатинка»

– визначати головну думку твору (в його основі – аналізувати матеріал, виокремлювати ознаки предмета чи явища, визначати головні, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки);

Для формування в учнів уміння визначати головну думку твору була створена віршокартинка – поєднання поетичного тексту М. Рильського «Тиха, задумлива осінь спускається» з візуальними образами та графічними акцентами. Вона належить до текстів «нової природи», адже забезпечує багаторівневе сприймання інформації та розвиток аналітичних умінь.

Під час роботи учні виділяють ключові образи, встановлюють емоційний тон твору, аналізують причинно-наслідкові зв'язки явищ і формулюють головну

думку на основі поєднання тексту та візуальної інформації. Використання віршокартинки інтегрує словесний і графічний канали сприймання, полегшуючи розуміння підтексту твору. Діти можуть згенерувати її за допомогою цифрових технологій або намалювати.

Приклади віршокартинок до вірша М. Рильського «Тиха задумлива осінь спускається»

– *формулювати запитання до тексту (вільні – «запитай, про що хочеш» і з певною метою (щоб дізнатися про місце, де відбуваються події, час тощо);*

Як один із методів формування в учнів уміння формулювати запитання до тексту запропоноване завдання з використанням емодзі. Учням пропонується зіставити емодзі із запитаннями та дати відповідь на них, що розвиває здатність виділяти ключові деталі тексту та формулювати як вільні, так і цілеспрямовані запитання. Вільні запитання дозволяють учням «запитати про що хочуть», стимулюючи пізнавальну активність і зацікавленість, тоді як цілеспрямовані спрямовані на отримання конкретної інформації про час, місце, дійових осіб або обставини подій.

Для виконання завдання учні отримують набір емодзі, що позначають різні типи запитань та список запитань до тексту. Їхнє завдання полягає в тому, щоб

з'єднати кожне запитання з відповідними наборами емодзі та дати відповідь на питання.

Наприклад, емодзі 📍 вказує на запитання про місце подій, 🕒 — про час, 🧑 — про героїв, ⚡️ — про дії, а ? — на запитання «чому» або вільного типу.

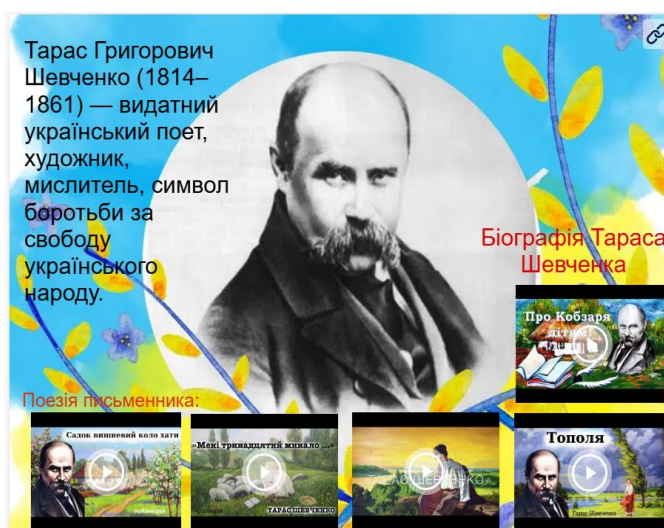

- 1 — Що робила Катруся на початку твору? (Катруся сиділа біля люстерка і заплітала косички)
- 2 — Про що повідомив Тарас Катрусі? (Тарас вбів до кімнати і повідомив про НЛО)
- 3 — Де відбулися події у творі? (у дворі)
- 4 — Коли відбулася пригода з НЛО? (після того, як Катруся сиділа біля люстерка)
- 5 — Хто ховався під мискою? (кіт)
- 6 — Про що мріє Тарасик? (політ у космос, зустріч з інопланетянами)
- 7 — Чому герої були здивовані? (миска рухалася і здалася НЛО)?

«Робота з емодзі»

— відрефлексовувати отриману інформацію (знав, дізнався, що цікавить та ін.)

Для розвитку в учнів умінь рефлексувати отриману інформацію було запропоноване завдання на основі інтерактивного плаката «Життя та творчість Тараса Шевченка». Учні мали можливість попрацювати із інтерактивним плакатом, відмічати для себе нові цікаві факти з біографії письменника, познайомитись детальніше з творчістю Тараса Шевченка. Таке завдання сприяє розвитку уваги до деталей та пізнавальної активності у дітей, а також формує навичку помічати нове й закріплювати вивчену інформацію.

Інтерактивний плакат «Життя та творчість Тараса Шевченка»

Для забезпечення ефективного формування усвідомленого читання у молодших школярів було визначено **низку дидактичних умов**, які створюють сприятливе середовище для навчальної діяльності. Вони дозволяють **органічно інтегрувати тексти «нової природи» в традиційну структуру уроку**, активізують мисленнєву діяльність учнів та підтримують їхню пізнавальну мотивацію.

Органічне включення текстів «нової природи» у роботу з підручником на всіх етапах уроку і використання потенційних можливостей текстів «нової природи» задля формування в молодших школярів мисленнєвої діяльності. Оскільки ці умови мають спільну функціональну спрямованість і взаємно підсилюють одна одну, їх розгляд здійснюється у взаємозв'язку.

– Використання текстів «нової природи» на етапі мотивації навчальної діяльності і повідомлення теми уроку.

Учні переглядають віршожартинку перед читанням твору «День народження» Оксани Радущинської. За допомогою аналізу зображень і тексту вірша вони висловлюють припущення, про що йтиметься у творі, розповідають власні асоціації із святом дня народження. Після цього працюють із підручником: знаходять назву твору, автора, ознайомлюються з ілюстраціями. Такий прийом сприяє розвитку мисленнєвих операцій, передусім уміння прогнозувати, встановлювати зв'язки між візуальною та вербальною інформацією, робити попередні узагальнення.

Віршожартинка «День народження»

– Використання текстів «нової природи» на етапі перевірки домашнього завдання.

У межах виконання завдання школярі презентували результати роботи у форматі створення власної «рекламної агенції» та підготовки реклами улюбленого фрукта, стилізованої під елементи сторітелінгу. Така форма роботи забезпечила включення характеристик текстів «нової природи», оскільки рекламна історія вимагала використання ключових слів, побудови короткого сюжетного ланцюжка, інтеграції емоційно забарвлених висловів, а також можливого доповнення матеріалу простими візуальними символами чи піктограмами. Створення рекламного сторітелінгу ґрунтувалося на аналогії з пригодницьким стилем твору Всеволода Нестайка «Кревет Вася», яку читали учні 3 класу.

Доповненням до цього виду діяльності була коротка робота з підручником, спрямована на актуалізацію змісту прочитаного твору та поглиблення його розуміння. Учні зверталися до тексту в підручнику, знаходили описові характеристики персонажів та ключові епізоди, які стали основою для вибору стилю власної реклами. Використання підручника на цьому етапі підсилювало зв'язок між домашнім завданням і навчальним матеріалом уроку, роблячи перевірку знань не формальною, а змістовно насиченою.

– Використання текстів «нової природи» на етапі контролю, корекції та актуалізації опорних знань.

На етапі контролю, корекції та актуалізації опорних знань було використано тексти «нової природи» через організацію роботи зі створення кроссенсу за вивченими оповіданнями. Учні працювали в малих групах, добираючи ключові образи та візуальні символи, які відтворюють зміст прочитаних творів. Така діяльність дала змогу перевірити рівень розуміння сюжетів, мотивів та образної системи оповідань, оскільки школярі мали обґрунтувати вибір зображень і встановити логічні зв'язки між ними. Крім цього, вчитель задавала учням запитання, а молодші школярі мали відповісти на них працюючи з текстами у підручнику. Важливим елементом кроссенсу є центральна картинка – ілюстрація до казки Івана Франка «Лисичка і Рак», яку діти вивчатимуть на цьому уроці. Саме вона виконувала функцію смислового

центру, спрямовуючи учнів на актуалізацію попереднього досвіду читання та підготовку до сприймання нового тексту. Такий підхід підвищив рівень усвідомленості навчальної діяльності та забезпечив логічний перехід до опрацювання нового матеріалу.

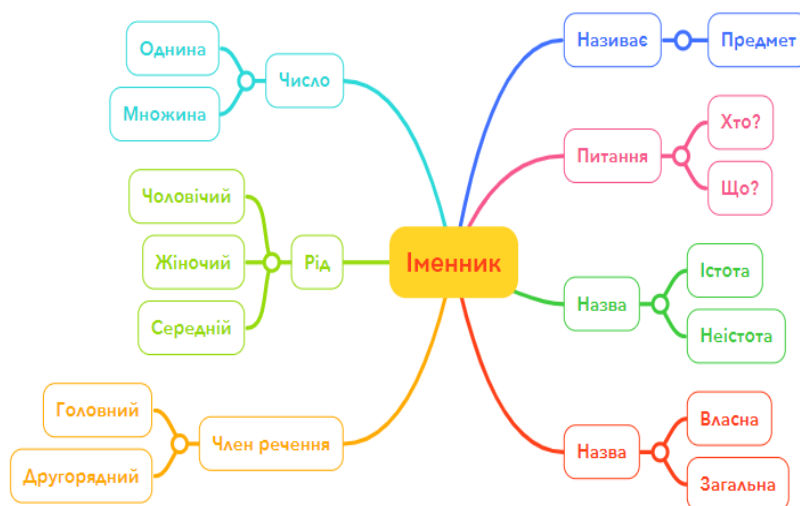

Кроссенс до оповідань, які діти вивчали у 3 класі.

– Використання текстів «нової природи» на етапі сприймання та усвідомлення учнями нового матеріалу.

Приклад використання інтелект-карти на уроках української мови у 3 класі. Інтелект-картами доволі часто користуються вчителі під час пояснення нового матеріалу, адже за допомогою них можна зручно подати потрібний матеріал у структурованому вигляді. Н. Васильківська у статті зазначає, що «об'єкт вивчення зображується на карті у всіх його взаємозв'язках та характеристиках. Це дасть змогу учням отримати чітке уявлення про матеріал, що вивчається, обсяг інформації, необхідної для засвоєння, важливість окремих питань, допоможе легко вловити хід думок учителя. Під час вивчення нового матеріалу учитель зможе скористатися готовою картою, складеною ним заздалегідь для уроку, і представити її учням для ознайомлення. А може скласти карту разом із учнями під час уроку в міру вивчення нового матеріалу. Наприклад вчитель в ході пояснення може будувати інтелект-карту або просто на дошці, схематично малюючи її, або використовувати сучасні технології: проектор, інтерактивну дошку» [52, с. 77].

Інтелект-карти ми застосовували під час пояснення частин мови, а саме роду іменника. Це дає змогу краще зрозуміти основні його ознаки. Учні спочатку пригадують, що таке іменник, які є іменники (істоти, неістоти) а потім вчитель пояснює, що іменники бувають чоловічого, жіночого і середнього роду. І щоб визначити який це рід, потрібно до нього підставити слова: мій, моя, моє (мій стіл, моя книга, моє вікно) і вчитель паралельно малює інтелект карту на дошці. Також пропонує учням самостійно підібрати декілька слів відповідних родів. Інтелект-карту діти використовуватимуть не лише на цьому уроці, під час опанування нової теми, але й на наступних уроках, це буде певною підказкою для них. Варто зазначити, що таке спільне створення карти учителем разом із учнями сприяє посиленню інтересу до виучуваного матеріалу, створенню відповідного емоційного настрою, може спричинити дискусію, яка допоможе більш ґрунтовно, усвідомлено засвоїти відповідну інформацію [52, с.78]. Згодом після вивчення наступних тем по іменнику, інтелект-карту можна продовжити, і наповнювати іншою інформацією, і вкінці вийде одна ментальна-карта про іменник. І вже при вивченні інших частин мови, учні можуть створювати інтелект-карту самостійно.

На етапі узагальнення, систематизації та закріплення вивченого матеріалу було організовано роботу з мультимедійним завданням, поданим у підручнику у форматі QR-коду. Учні здійснювали перегляд мультфільму «Про всіх на світі», що виступав різновидом тексту «нової природи» та забезпечував повторення ключових понять уроку через доступний і візуально насичений формат. Після перегляду школярі відповідали на запитання за змістом мультфільму, визначали головних героїв, аналізували їхні вчинки та співвідносили побачене із сюжетами вивчених творів. Така діяльність сприяла не лише закріпленню знань, а й розвитку уміння працювати з мультимедійними джерелами, інтегрувати інформацію з різних форматів та формувати цілісне розуміння теми уроку.

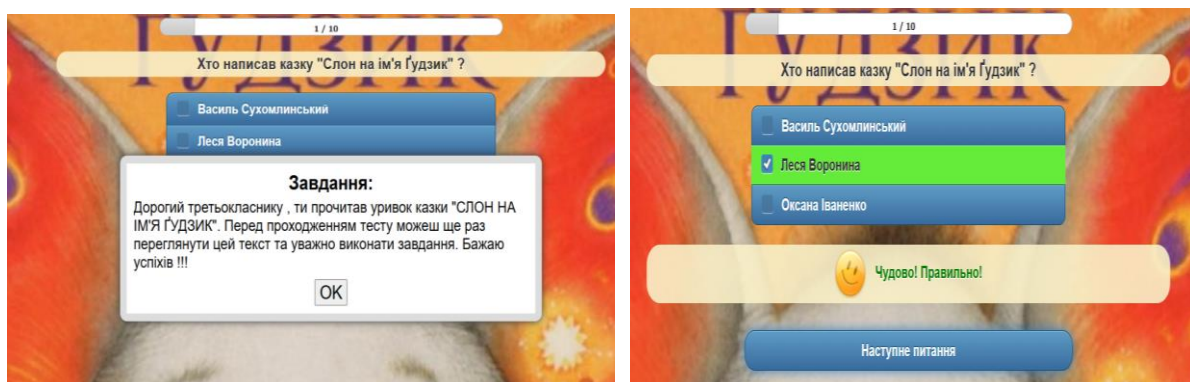

Мультимедійне завдання

– Використання текстів «нової природи» на підсумковому етапі уроку.

Використання текстів «нової природи» на підсумковому етапі уроку було реалізовано через інтеграцію онлайн-тестів до казки «Слон на ім'я Гудзик», доступ до яких учні отримували за посиланням у підручнику. Така форма роботи дала змогу організувати оперативний контроль рівня засвоєння змісту твору, перевірити розуміння сюжетної лінії, характеристики персонажів та основної думки. Онлайн-тест як різновид тексту «нової природи» поєднав елементи інтерактивності, візуалізації та миттєвого зворотного зв'язку, що підвищило мотивацію учнів та забезпечило індивідуалізацію оцінювання. Додатково виконання онлайн-тестів сприяло активізації мисленнєвої діяльності молодших школярів. Учні здійснювали аналіз змістових компонентів твору, співвідносили запитання з прочитаними епізодами, порівнювали поведінку та риси персонажів,

робили висновки щодо причинно-наслідкових зв'язків у сюжеті. Таке цілеспрямоване залучення пізнавальних операцій (аналізу, синтезу, узагальнення, вибору правильної відповіді серед альтернатив) формувало вміння критично опрацьовувати художній матеріал та відтворювати його зміст у структурованій, логічно впорядкованій формі. Завдяки цьому онлайн-тест виступив не лише засобом контролю, а й інструментом розвитку усвідомленого, осмисленого читання.

Онлайн-тест у програмі Learningapps

– Використання текстів «нової природи» на етапі повідомлення домашнього завдання.

На етапі повідомлення домашнього завдання учням пропонується завдання, спрямоване на розвиток дослідницьких умінь та формування інформаційної грамотності. Учителю звертає увагу школярів на рубрику підручника «А ти знав?» і пояснює, що наступне завдання пов'язане з продовженням роботи з пізнавальними текстами. Учні отримують інструкцію переглянути буктрейлер до дитячої енциклопедії про тварин, звертаючи увагу на структуру подання матеріалу, ключові факти, візуальні елементи та спосіб зацікавлення читача. Після перегляду школярі мають провести невелике дослідження: знайти у бібліотеці або в онлайн-ресурсах обрану дитячу енциклопедію, ознайомитися з однією статтею про тварину та підготувати коротку усну розповідь про те, що саме їх зацікавило та чому обрана стаття є пізнавальною (завдання із підручника).

А ти знаєш?

Багато цікавих і точних відомостей про навколишній світ ти можеш знайти в довідниках, дитячих енциклопедіях, словниках. На численні запитання — **що? де? коли? як? чому?** — можна знайти відповіді також у дитячих журналах та в Інтернеті. Будь допитливим читачем! Читай пізнавальну літературу!

Я — дослідник

- Дізнайся, які енциклопедії для дітей є в бібліотеці. Як вони побудовані?
- Підготуйся розповісти пізнавальну інформацію, яку ти прочитав (прочитала) в одній зі статей енциклопедії. Чим саме вона тебе зацікавила?

Я — дослідниця

Буктрейлер про енциклопедії

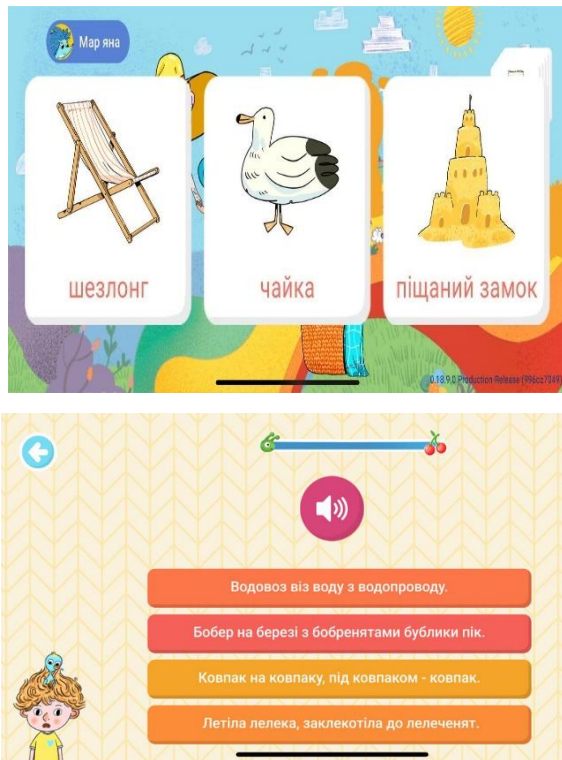
У межах нашого дослідження було розроблено конспект уроку з використанням текстів «нової природи», що дало змогу практично продемонструвати можливості їх застосування для формування в учнів навички усвідомленого читання (Додаток Е).

Мотиваційне забезпечення процесу формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи».

У процесі проведення уроків у 3 класі ми активно використовували застосунок «Вивчаю — не чекаю» як мотиваційний інструмент формування усвідомленого читання та розвитку критичного мислення учнів. На уроках діти працювали з додатком по декілька хвилин (до 10 хвилин, наприкінці уроку), що дозволяло підтримувати високий рівень уваги та зацікавленості протягом заняття. Застосунок пропонував інтерактивні мікротексти, короткі відео, скоромовки, а також тестові завдання, які стимулювали дітей не лише до прочитання тексту, а й до його аналізу. Учні шукали рішення проблемних ситуацій, порівнювали дії та мотиви персонажів, формулювали власні висновки та аргументували свої думки.

Особливу увагу учні приділяли мультимедійним елементам: перегляд відео допомагав уявити події тексту та краще зрозуміти персонажів, а інтерактивні завдання дозволяли перевірити розуміння прочитаного у формі гри. Скоромовки та пісні, включені у застосунок, сприяли розвитку фонематичного слуху, правильного вимовляння та засвоєнню нових літер, роблячи навчання

емоційно насиченим та приємним. Для підвищення мотивації застосунок використовував систему балів та елементи змагання: за правильні відповіді або швидкість виконання завдань учні отримували нагороди, що створювало ситуацію успіху.

Робота над правильною вимогою слів і завдання із скороговками

Учні також мали можливість працювати із застосунком вдома та на канікулах, що дозволяло повторювати матеріал у зручний для них час і закріплювати навички усвідомленого читання. Вдома вони виконували ті ж інтерактивні завдання, читали мікротексти, переглядали відео, проходили тестування та брали участь у творчих вправах, що сприяло їх самостійній діяльності.

Мікротекст про Папугу і тестування до твору

Після завершення циклу занять було проведено анкетування серед учнів 3 класу (Додаток Ж), яке показало високий рівень зацікавленості: 10 із 11 дітей зазначили, що їм сподобалося працювати із застосунком «Вивчаю – не чекаю». Учні відзначили, що інтерактивні матеріали зробили уроки літературного читання цікавішими та більш захопливими. Важливо підкреслити, що застосунок доречно використовувати під час дистанційного навчання, оскільки він дозволяє організувати інтерактивну роботу з текстами в умовах онлайн-занять. Його варто рекомендувати також батькам для самостійної роботи дітей вдома, адже додаток дозволяє підтримувати постійний контакт із навчальним матеріалом, закріплювати навички читання, розвивати критичне та творче мислення, а також підтримувати мотивацію дітей до навчання навіть поза межами класу.

На формування мотивації учнів до навчання істотний вплив має зміст творів: молодші школярі охочіше читають тексти, які є пізнавальними, сучасними та емоційно насиченими, відповідають їхнім інтересам і повсякденному досвіду. З огляду на це для підтримки навчальної мотивації та орієнтування учнів у світі сучасної літератури нами була розроблена

інфографіка, яка містить добірку сучасних українських творів для молодших школярів (Додаток Д).

Описана методика формувального експерименту, що ґрунтувалася на виокремлених дидактичних умовах, потребувала експериментальної перевірки, дані якої наведені в наступному підрозділі.

3.3. Результативність експериментальної методики

З метою об'єктивного оцінювання результативності запропонованої експериментальної методики формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи» було розроблено комплекс діагностичних методів. Створення діагностичного інструментарію ґрунтується на науковому положенні про те, що цілеспрямоване, системне та методично обґрунтоване використання текстів нової природи у навчальному процесі початкової школи (за умови дотримання визначених дидактичних умов) забезпечує зростання рівня сформованості усвідомленого читання в учнів.

Діагностичний інструментарій структуровано у Додатках 3 та И. Додаток 3 містить анкету для учнів 3 класу, спрямовану на виявлення вихідного рівня сформованості структурних компонентів усвідомленого читання до початку формувального етапу експерименту. Додаток И подає анкету для учнів 3 класу, що використовується для визначення підсумкового рівня сформованості усвідомленого читання після реалізації експериментальної методики та аналізу динаміки якісних змін у читацькій діяльності молодших школярів.

Показники оцінювання роботи були такими:

- високий рівень – повна правильна відповідь;
- середній рівень – частково правильна;
- низький рівень – неправильна або завдання невиконане.

Серед структурних умінь, що становлять основу усвідомленого читання молодших школярів, ми виокремили ті, які є ключовими: орієнтуватися у змісті

тексту; складати план твору; визначати головну думку; формулювати запитання до тексту; відрефлексовувати отриману інформацію.

Уміння усвідомлено читати розглядаємо як інтегральний показник рівня оволодіння молодшими школярами сукупністю виділених умінь, що забезпечують повне й осмислене опрацювання тексту. Отримані результати комплексної діагностики рівнів сформованості усвідомленого читання відображено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Рівні сформованості в учнів початкової школи уміння усвідомлено читати засобами текстів «нової природи»

№ п/п	Уміння, які перевірялися	Класи	Рівні		
			Високий	Середній	Низький
1.	Орієнтуватися у змісті тексту	ЕК	50%	37,5%	12,5%
		КК	36,36%	36,36%	27,28%
2.	Складати план твору	ЕК	50%	37,5%	12,5%
		КК	27,27%	36,3%	36,36%
3.	Визначати головну думку твору	ЕК	62,5%	25%	12,5%
		КК	27,27%	36,36%	36,36%
4.	Формулювати запитання до тексту	ЕК	37,5%	50%	12,5%
		КК	27,28%	36,36%	36,36%
5.	Відрефлексовувати отриману інформацію	ЕК	50%	50%	0%
		КК	27,28%	36,36%	36,36%
Уміння читати усвідомлено		ЕК	50%	40%	10%
		КК	29,09%	36,36%	34,54%

Із табл. 3.1. видно, що умінням читати усвідомлено в експериментальному класі на високому рівні володіють 50% учнів, на середньому – 40%, на низькому – 10%. У контрольному класі на високому рівні – 29,09%, на середньому – 36,36%, на низькому – 34,54% учнів. Отримані дані дають підстави

стверджувати, що уміння усвідомлено читати за умов цілеспрямованого використання текстів «нової природи» сформувалося в учнів експериментального класу на вищому рівні.

Динаміка сформованості уміння усвідомлено читати в учнів експериментального та контрольного класів упродовж періоду експериментального навчання із застосуванням текстів «нової природи» відображена в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Розподіл учнів за рівнями сформованості вміння читати усвідомлено

Вміння читати усвідомлено	На початку експерименту			Після експерименту		
	ВР	СР	НР	ВР	СР	НР
ЕК	25%	37,5%	37,5%	50%	40%	10%
КК	27,27%	36,36%	36,36%	29,09%	36,36%	34,54%

Із табл. 3.2. видно, що на початку експерименту рівень сформованості уміння усвідомлено читати в експериментальному та контрольному класах був приблизно однаковим. Після експериментального навчання показники змінилися: у експериментальному класі кількість учнів із високим рівнем зросла на 25% (із 25% до 50%), середній рівень – на 2,5% (із 37,5% до 40%), а частка учнів із низьким рівнем зменшилася на 27,5% (із 37,5% до 10%). У контрольному класі показники залишилися майже незмінними: високий рівень зріс на 1,82% (із 27,27% до 29,09%), середній рівень – залишився на тому ж рівні (36,36%), а низький рівень зменшився незначно – на 1,82% (із 36,36% до 34,54%).

Отримані результати свідчать про ефективність застосованої методики формування усвідомленого читання через використання текстів «нової природи». У експериментальному класі спостерігається суттєве зростання кількості учнів із високим рівнем сформованості уміння, а кількість учнів із низьким рівнем зменшилася. Крім того, у третьокласників експериментального

класу помітно зріс інтерес до читання та підвищилася самостійність роботи з текстом.

Таким чином, результати експериментального навчання підтверджують, що системне використання текстів «нової природи» на уроках у початковій школі сприяє формуванню в молодших школярів уміння усвідомлено читати, що є одним із ключових компонентів читацької компетентності та загальної навчальної діяльності.

Висновки до розділу 3

Характеристика дидактичних умов використання текстів «нової природи» для формування у молодших школярів уміння усвідомлено читати передбачає цілісний системний підхід до організації навчальної діяльності, який забезпечує максимальну ефективність і результативність навчального процесу. До ключових умов належать: органічне включення текстів «нової природи» у роботу з підручником на всіх етапах уроку; використання потенційних можливостей текстів «нової природи» для розвитку мисленнєвої діяльності молодших школярів; мотиваційне забезпечення процесу формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи»

Реалізація зазначених дидактичних умов була здійснена у межах формувального експерименту, проведеного протягом 2024–2025 навчальних років у двох 3 класах приватного закладу загальної середньої освіти «Тернопільський ліцей «Школа Майбутнього»» (контрольний клас – 8 учнів; експериментальний – 11 учнів) на базі навчального предмета «Українська мова (читання)» за підручником «Українська мова та читання» О. Вашуленко для 3 класу [12; 13].

Результати дослідження свідчать про високу ефективність розробленої методики: в учнів експериментального класу зафіксовано суттєве зростання рівня сформованості уміння усвідомлено читати, підвищення самостійності у роботі з текстом, а також помітне збільшення мотиваційної активності та

інтересу до навчальної діяльності. Отримані дані дозволяють констатувати, що системне використання текстів «нової природи» на уроках не лише сприяє формуванню ключових читацьких компетентностей, але й забезпечує створення стійкої мотиваційної бази для подальшого ефективного оволодіння іншими навчальними вміннями в учнів початкової школи.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи». Проведене дослідження дало змогу послідовно виконати всі поставлені завдання та отримати узагальнені результати, що підтверджують актуальність і практичну значущість обраної проблеми.

1. У дослідженні розкрито сутність усвідомленого читання молодших школярів як дидактико-методичного феномена і з'ясовано, що воно є складним, багаторівневим процесом осмисленого сприйняття, аналізу та інтерпретації текстової інформації, який виходить далеко за межі технічного опанування навички читання. Усвідомлене читання інтегрує психологічні, педагогічні та методичні аспекти навчання й забезпечує здатність дитини не лише правильно та виразно читати, а й розуміти зміст, встановлювати логічні зв'язки, оцінювати інформацію, формулювати власні судження та емоційно реагувати на прочитане. З'ясовано, що читання з розумінням ґрунтується на активізації мислення, уваги, пам'яті, уяви, внутрішнього мовлення і є ключовою умовою не лише читацької, а й функціональної грамотності учнів.

Показано, що усвідомлене читання має міждисциплінарний характер, оскільки забезпечує успішність у різних навчальних галузях, сприяє формуванню критичного мислення, духовно-моральному розвитку та особистісному становленню молодших школярів. Доведено, що усвідомлене читання є якісною характеристикою пізнання, яка об'єднує вміння аналізувати, інтерпретувати, оцінювати та творчо застосовувати інформацію, а тому становить фундамент сучасної читацької та освітньої компетентності здобувачів початкової освіти.

2. Визначено особливості текстів «нової природи» та їхню роль у формуванні навички усвідомленого читання молодших школярів: ці тексти постають як інтерактивні інформаційні об'єкти, що поєднують вербальні й

невербальні елементи – піктограми, схеми, графіки, зображення, анімацію, аудіо та відеофрагменти, забезпечуючи залучення різних каналів сприйняття та підтримку уваги учнів. Їхня нелінійна структура, стислість, візуальна насиченість та гіпертекстуальність сприяють швидкому орієнтуванню в матеріалі та формуванню умінь працювати з різними форматами інформації. Доведено, що тексти нового типу стимулюють аналітичну діяльність, активізують пізнавальні процеси, спонукають до встановлення причинно-наслідкових зв'язків, виділення головної інформації, створення смислових узагальнень і інтерпретації прочитаного, підвищують мотивацію до читання та роблять навчання динамічнішим. Разом з тим виявлено, що попри значні переваги, використання текстів «нової природи» потребує методичної зваженості, технічного забезпечення та врахування індивідуальних можливостей учнів.

3. Проаналізовано педагогічний досвід використання текстів «нової природи» у початковій школі й виявлено, що такі тексти вже застосовуються в освітній практиці, проте їх використання є несистемним і потребує чіткого дидактично-методичного забезпечення. Проаналізовані наукові джерела та напрацювання сучасних учителів свідчать, що тексти «нової природи» сприяють розвитку мисленнєвої діяльності, полегшують роботу з підручником, підвищують інтерес до читання, стимулюють здатність учнів до аналізу, порівняння, узагальнення та формулювання висновків. Водночас бракує методик, які б інтегрували традиційні підходи з мультимедійними можливостями сучасних текстів.

4. Обґрунтовано дидактичні умови ефективного застосування текстів «нової природи» у навчальному процесі початкової школи. З'ясовано, що результативність формування усвідомленого читання значною мірою залежить від даних дидактичних умов:

- органічне включення текстів «нової природи» у роботу з підручником на всіх етапах уроку.

- використання потенційних можливостей текстів «нової природи» задля формування в молодших школярів мисленнєвої діяльності.
- мотиваційне забезпечення процесу формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи».

Встановлено, що успішність застосування текстів «нової природи» значною мірою залежить від професійної компетентності вчителя й уміння поєднувати різні види текстів відповідно до навчальної мети.

5. У ході дослідження розроблено та експериментально перевірено методику формування усвідомленого читання молодших школярів засобами текстів «нової природи». Аналіз результатів засвідчив, що на початку експерименту рівень сформованості уміння усвідомлено читати в експериментальному та контрольному класах був приблизно однаковим. Після проведення експериментального навчання ситуація суттєво змінилася: в експериментальному класі кількість учнів із високим рівнем усвідомленого читання зросла на 25%, середній рівень підвищився на 2,5%, а частка учнів із низьким рівнем значно зменшилася – на 27,5%. Натомість у контрольному класі показники практично не змінилися, що свідчить про ефективність запропонованої методики та її позитивний вплив на розвиток в молодших школярів уміння усвідомлено читати.

Отже, результати дослідження доводять, що використання текстів «нової природи» є інноваційним і водночас практично обґрунтованим засобом формування усвідомленого читання молодших школярів. Запропонована методика може бути застосована в освітньому процесі початкової школи й слугувати основою для подальших науково-методичних розробок, спрямованих на розвиток читацької компетентності в умовах сучасного інформаційно насиченого освітнього середовища.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні зарубіжного досвіду формування усвідомленого читання молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афоризми і крилаті вислови про книгу. URL: http://www.iskivtsi-zosh.pl.sch.in.ua/biblioteka/aforizmi_ta_krilati_vislovi_pro_knigu/?pvi=pvi (дата звернення: 11.11.2024).
2. Байдюк Л. Теоретичні передумови формування основ читацької компетентності молодших школярів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. Вип.3. С. 59-69.
3. Бібік Н. Врахування пізнавальних інтересів учнів у підручникотворенні. *Підручник XXI століття*. 2003. № 1–4. С. 48–54.
4. Богданець – Білоскаленко Н., Шумейко Ю. Українська мова та читання, 3 кл., 2 ч. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1526-ukrmova-ta-chytannya-bogdanec.html> (дата звернення: 20.11. 2024).
5. Богосвятська А. Дошка настрою URL: «<https://bogosvyatska.com/2019/04/16/%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%8E/>» (дата звернення: 21.11.2024).
6. Богосвятська А. Кніглі URL: <https://bogosvyatska.com/2019/03/21/%D0%BA%D0%BD%D1%96%D0%B3%D0%BB%D1%96-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82-%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3/> (дата звернення: 09.12.2024).
7. Богосвятська А. Хмарки слів. З досвіду освоєння і використання URL:<https://bogosvyatska.com/2019/03/02/%D1%85%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B8-%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B2-%D0%B7-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%83/> (дата звернення: 15.11.2024).

8. Большакова І., Пристінська М. Українська мова та читання, 3 клас URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1518-ukrmova-ta-chytannya-bolshakova-3-klas.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

9. Буктрейлер: як створити зі школярами мініфільм про книгу. URL: <https://naurok.com.ua/post/buktreyder-yak-stvoriti-zishkolyarami-mini-film-pro-knigu> (дата звернення: 27.11.2024).

10. Варзацька Л., Трохименко Т. Українська мова та читання, 3 кл., 1 ч. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1527-ukrmova-ta-chytannya-varzacka-3-klas-nush.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

11. Вашуленко М., Васильківська Н., Дубовик С. Українська мова та читання, 3 кл., 1 ч. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1524-ukrmova-ta-chytannya-vashulenko-3klas-nush.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

12. Вашуленко О. Українська мова та читання 2 кл., 2 ч. URL: <https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/2-klas-ukrmova-vashulenko-2019-2.pdf> (дата звернення: 20.11. 2024).

13. Вашуленко О. Українська мова та читання, 3 кл., 2 ч. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1524-ukrmova-ta-chytannya-vashulenko-3klas-nush.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

14. Гич Г. Тексти «нової природи» на уроках мови у Новій українській школі. *Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя словесника*: збірник матеріалів Усеукраїнської науково-практичної конференції. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. Вип. 1. С. 86–89.

15. Гунько О. В. Тексти «нової природи» як засіб формування soft skills у другокласників на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 116 с.

16. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення 10.12.2024).

17. Державний стандарт початкової освіти. Київ, 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-pochatkovo-yi-osviti> (дата звернення 25.10.2024).

18. Дудніченко Т. І. Створення інтерактивних плакатів для використання на уроках в початкових класах» URL: <https://vseosvita.ua/user/id23886/blog/stvorennia-interaktyvnykh-plakativ-dlia-vykorystannia-na-urokakh-v-pochatkovykh-klasakh-84782.html> (дата звернення: 25.11.2024).

19. Захарійчук М. Українська мова та читання, 3 кл., 1 ч. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1525-ukrmova-ta-chytannya-zahariychuk-3klas-nush.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

20. Ігнатенко Н. Психологічна характеристика тексту й проблеми його розуміння. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/6/visnuk_19.pdf (дата звернення: 25.11.2024).

21. Ігошина І. Інтерактивний плакат як засіб формування математичної компетентності URL: <https://naurok.com.ua/interaktivniy-plakat-yak-zasib-formuvannya-matematichno-kompetentnosti-141177.html> (дата звернення: 13.12.2024).

22. Інтерактивний плакат як засіб візуалізації освітнього процесу URL: <https://naurok.com.ua/z-dosvidu-roboti-interaktivniy-plakat-yak-zasib-vizualizacii-osvitnogo-procesu-319976.html> (дата звернення: 25.11.2024).

23. Ісаєва О. О. Креолізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності. URL : https://u.to/QQW_Gg (дата звернення: 11.10.2024).

24. Іщенко О., Іщенко А. Українська мова та читання, 3 кл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1533-ukrainska-mova-ischenko-3klas.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

25. Карабін О. Й. Гейміфікація в освітньому процесі як засіб розвитку молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: збірник наукових праць. Запоріжжя, 2019. Вип. 67. С. 44–47.

26. Кімната думки. URL: https://bibliotekapav.blogspot.com/p/blog-page_82.html (дата звернення 12.11.2024)

27. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори у трьох томах / під ред. з бібліограф. нарисом і примітками Красновського А. Київ: Радянська школа, 1940. 248 с.

28. Косачова О. О. Буктрейлер як ефективний медіаресурс сучасної бібліотеки. *Вісник Книжної палати*. 2014. № 10. С. 15–18.

29. Котик Т. М. Методика літературної освіти молодших школярів: опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2014. 73 с.

30. Кравцова Н., Придаток О., Романова В. Українська мова та читання? 3 кл., 1 ч. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1530-ukrainska-mova-ta-chytannya-kravcova-3-klas.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

31. Кравцова Н., Савчук А. Українська мова та читання, 3 кл. URL: <https://pp-books.com.ua/ukrayinska-mova-ta-chytannya-navchalnyj-posibnyk-3-klas-u-4-ch-ch-1-n-kravczova-a-savchuk/> (дата звернення: 21.11. 2024).

32. Кравчук Л. В. Читання з розумінням як складова читацької компетентності молодшого школяра. URL: <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/ksdpounush/paper/viewFile/359/354> (дата звернення 24.11.2024).

33. Кухар О. С. Інтерактивний плакат як засіб візуалізації навчального процесу URL: <https://www.slideshare.net/OlenaSergiiivna/ss-71652925/> (дата звернення: 10. 12. 2024).

34. Літературне читання 3 кл., тестування URL: <https://learningapps.org/view6515710> (дата звернення: 28.11.2025).

35. Максименко С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2010. 272 с.

36. Мартиненко В.О. Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.

37. Міністерство освіти і науки України. Затвердження професійного стандарту вчителя початкових класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 10. 11.2024).

38. Навчальні тексти «нової природи»: творимо, радимо, тренуємо: методичні рекомендації. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723446/1/18_01_%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_62%20%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80.pdf (дата звернення: 10. 11.2024).

39. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник / І. П. Старагіна та ін. Харків: Соняшник, 2020. 176 с.

40. Остапенко Г. Українська мова та читання, 2 кл. URL: <https://svitdovkola.org/books/um2-posib> (дата звернення: 21.11. 2024).

41. Остапенко. Г. Українська мова та читання, 3 кл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1515-ukrmova-ta-chytannya-ostapenko-3-klas.html> (дата звернення: 20. 11. 2024).

42. Паламарчук В. Ф. Уроки мислення у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського і в сучасній школі. В. О. Сухомлинський і сучасність. Чернігів, 1996. Вип. 2. С. 89–98.

43. Пономарьова К. І. Пріоритети в навчанні грамоти першокласників *Початкова школа*. 2018. № 8. С. 21–25.

44. Пономарьова К., Гайова А. Українська мова та читання, 3 кл., 1 ч. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1503-ukrmova-ta-chytannja-3-klas-nush-ponomarova.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

45. Савченко О. Українська мова та читання, 3 кл., 1 ч. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1504-ukrmova-ta-chytannja-sachenko-3-klas-nush.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

46. Савченко О. Розуміння молодшими школярами літературних творів: сутність процесу і засоби формування. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 6–12.

47. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах. Київ: Освіта, 2007. С. 22 – 27.

48. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Генеза, 2002. 368 с.

49. Савчук А. Українська мова та читання, 3 кл., 2 ч. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1531-ukrainska-mova-ta-chytannya-savchuk-3-klas.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

50. Сапун Г. Українська мова та читання, 3 кл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1529-ukrmova-ta-chytannya-sapun-3-klas-nush.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

51. Словник української мови. URL: [URL:https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8](https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8) (дата звернення 12.11.2024).

52. Слово. Стратегії. Інновації : колективна монографія / за заг. ред. О. Турко, О. Янкович. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2022. 328 с.

53. Соболева С. М. Кліпове мислення як соціально-психологічний феномен та його роль у навчально-пізнавальній діяльності студентів. *Юридична психологія*. Вип. 1413. С. 86 –87.

54. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Київ, 1976. С. 24 – 26.

55. Сучасна освіта в реаліях та перспективах: соціально-педагогічний аспект: збірник наукових і науково-методичних праць / ред кол. І.М. Шимко, І.О. Талаш. Вип. 4. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. 167 с.

56. Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : збірник науково-методичних праць / за заг. редакцією В. Є. Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: «Полісся», 2016. 296 с.

57. Тексти «нової природи»: нестандартний підхід до навчання». URL: <https://naurok.com.ua/post/teksti-novo-prirodi-nestandartniy-pidhid-do-navchannya> (дата звернення: 21.11.2024).

58. Типова освітня програма початкової освіти розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. 2019 р. URL: <http://sokyryany.osv.org.ua/programi13-23-01-23-01-2019/> (дата звернення: 18.11.2024).

59. Типова освітня програма початкової освіти розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна. 2019 р. URL: <http://sokyryany.osv.org.ua/programi-13-23-01-23-01-2019/> (дата звернення: 18.11.2024).

60. Усвідомлене читання: чому важливіше читати не швидко, а з розумінням? URL: <https://osvitoria.media/opinions/vyvchayu-ne-chekayu-superzastosunok-dlya-superchytannya/> (дата звернення 15.12.2024).

61. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо. *Дивослово*. 2017. № 9. С. 8–15.

62. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія / Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Онопрієнко О. В. та ін. Київ: Педагогічна думка, 2014. 424 с.

63. Хорошковська Т. П. Вимірювання читацької компетентності в учнів у контексті міжнародних досліджень. *Сучасний урок: науково-методичний журнал*. 2018. Ч. 2. С. 26-32.

64. Чабайовська М., Омельченко Н., Синільник В. Українська мова та читання, 3 кл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1532-ukrainska-mova-ta-chytannya-chabayovska-3kl.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

65. Чумарна М. Українська мова та читання, 3 кл., 2 ч. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1528-ukrmova-ta-chytannya-chumarna-3klas-nush.html> (дата звернення: 20.11. 2024).

66. Щербатюк В. С. Методика застосування проектних технологій на заняттях із літературознавчих дисциплін у ВНЗ. *Молодий вчений*. 2017. № 6.1. С. 114-117.

67. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти. Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Педагогічні науки. 2019. Вип. 3(326). С. 194–202.

68. Canva. URL: <https://www.canva.com/> (дата звернення: 12. 11.2024).

69. Edward R. Tufte The Visual Display of Quantitative Information Paperback. URL : <https://u.to/bbTfGg>. (дата звернення: 28.11.2024).

70. Hulme C., and Snowling M. Children's reading comprehension difficulties: nature, causes, and treatments. Curr. Direct. Psychol. Sci. 20. 2011. Pp. 139- 142.

71. Kahoot URL: <https://kahoot.com/kahoot-kids-ukr/> (дата звернення: 12. 11.2024)

72. Khoiriyah N. The Use of Comic Stories to Improve Students' Vocabulary. Published Undergraduate Thesis. Semarang: Walisongo State Institute for Islamic Studies. 2010.

73. Learningapps. URL: <https://learningapps.org/> (дата звернення: 12. 11.2024).

74. Oxford University Press. URL: https://elt.oup.com/student/americanfamilyandfriends/level01/songs/song_09?cc=ua&selLanguage=uk (дата звернення: 10.12.2024).

75. Padlet URL: <https://padlet.com/> (дата звернення: 12. 11.2024).

76. PISA-2022: результати міжнародного дослідження якості освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/rezultati-mizhnarodnogo-doslidzhennya-yakosti-osviti-pisa-2022>. (дата звернення: 10.10.2024)

77. The Role of Science and Technology in Solving Global Problems of Humanity URL: https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/12/The_role_of_science_and_technology_in_solving_global_p

roblems_of_humanity_December_25-27_2024_Vienna_Austria.pdf (дата звернення: 27. 12.2024).

78. Veeravagu J., Muthusamy C., Marimuthu R., & Subrayan A. Using Bloom's Taxonomy to gauge students' reading comprehension performance. Canadian Social Science. 2010. Pp. 205-212.

79. WeVideo URL: <https://www.wevideo.com/> (дата звернення: 12. 11.2024).

80. Wordart URL: <https://wordart.com/> (дата звернення: 12. 11.2024).

81. YouTube URL: <https://www.youtube.com/?app=desktop&gl=UA&hl=uk> (дата звернення: 21.11.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для вчителів початкових класів з питань формування в молодших школярів усвідомленого читання

URL: <https://docs.google.com/forms/d/17KWkc-7otnP31BTuQpdvewPDubYPQ1RX9p4RSWfIDns/edit>

Бланк анкети

Анкета для вчителів початкових класів з проблеми формування наскрізного вміння «читання з розумінням» засобами текстів "нової природи"

В І U ☞ ✕

Шановні вчителі, просимо надати відповіді на запропоновані запитання для проведення дослідження. Отримана інформація конфіденційна і буде використана в рамках дослідження. Щиро дякуємо!

Як ви розумієте поняття "усвідомлене читання"? Чи потрібно його формувати в учнів початкових класів? *

Текст запитання з довгими відповідями

Чи формуєте ви дане наскрізне вміння в учнів? На матеріалі яких освітніх предметів? *

Текст запитання з довгими відповідями

Які труднощі у вас виникають під час формування у дітей усвідомленого читання? *

Текст запитання з короткими відповідями

Чи намагаєтесь ви покращити навчальну діяльність учнів, використовуючи сучасні тенденції? *

Текст запитання з довгими відповідями

Чи знайомі ви із поняттям тексти «нової природи»? *

Текст запитання з довгими відповідями

Якщо так, то назвіть, які види ви знаєте? Які тексти «нової природи» ви апробували у своїй педагогічній діяльності? *

Текст запитання з довгими відповідями

Як відреагували учні, на новий вид роботи? *

Текст запитання з довгими відповідями

На вашу думку, чи позитивно вплинуло використання текстів «нової роботи» на формування у дітей усвідомленого читання? *

Текст запитання з довгими відповідями

Які на вашу думку тексти «нової природи» варто застосовувати на уроках в початковій школі? *

Текст запитання з довгими відповідями

Чи проходили ви спеціальні курси, щоб вміти створювати тексти «нової природи»? Якщо так, то які? *

Текст запитання з довгими відповідями

Приклади відповідей учителів:

Як ви розумієте поняття "усвідомлене читання"? Чи потрібно його формувати в учнів початкових класів?

6 відповідей

Котли діти розуміють зміст того, про що прочитали

Це необхідна навичка у житті, адже без неї дитина не зможе зрозуміти зміст прочитаного

Усвідомлене читання- це розуміння прочитаного. Так, звичайно його потрібно формувати

Коли учень розуміє зміст прочитаного

Коли учень прочитавши може переказати. Це вміння обов'язково треба формувати

Коли учень глибоко розуміє зміст прочитаного. Це вміння потрібно формувати у дітей.

Чи формуєте ви дане наскрізне вміння в учнів? На матеріалі яких освітніх предметів?

6 відповідей

Формую, найчастіше на уроках літературного читання

Намагаюсь формувати на всіх уроках

Так, формую. На уроках мовно-літературної освітньої галузі

Формую на кожному уроці

Так, намагаюсь на кожному уроці

Формую, на уроках мови і читання

Які труднощі у вас виникають під час формування у дітей усвідомленого читання?

6 відповідей

Загалом труднощів немає

Труднощів є багато, але намагаємось їх долати

Не бажання дітей працювати

Неуважність дітей

Пасивність учнів, небажання взагалі читати

Діти не дуже люблять читати

Чи намагаєтесь ви покращити навчальну діяльність учнів, використовуючи сучасні тенденції?

6 відповідей

Так, покращую

Весь час покращую уроки

Так намагаюсь

Намагаюсь

Намагаюсь

Хочу покращити

Чи знайомі ви із поняттям тексти «нової природи»?

6 відповідей

Так

Чула, але не дуже знайома

Так, чула про них

Так, знайома

Так, неодноразово чула про них

Якщо так, то назвіть, які види ви знаєте? Які тексти «нової природи» ви апробували у своїй педагогічній діяльності?

6 відповідей

Хочу більше дізнатися про тексти "нової природи"

Знаю про ментальні карти, хмарки слів, кроссенс

Знаю багато, найчастіше використовую хмарку слів, інтерактивний плакат

Знаю декілька найбільш поширених. Це лепбук, інтелект-карти, хмара слів

Знайома, знаю про лепбук, інтерактивний плакат, кроссенс

Використовую буктрейлер, мудборд, кроссенс, хмарку слів, а також ментальні карти

Як відреагували учні, на новий вид роботи?

Відповідей

Ім дуже подобається

Думаю, що відреагують позитивно

Ім подобається

Все що нове їм подобається

Чудово відреагували

На вашу думку, чи позитивно вплинуло використання текстів «нової роботи» на формування у дітей усвідомленого читання?

Відповідей

На мою думку, вплине позитивно

Так

Дуже позитивно вплинуло

Звичайно вплинуло позитивно

Дуже позитивно

Звісно вплинуло позитивно

Які на вашу думку тексти «нової природи» варто застосовувати на уроках в початковій школі?

Відповідей

Напевно всі будуть корисними

Всі треба використовувати

Всі види текстів "нової природи" варто використовувати

На мою думку, варто застосовувати всі, але в міру

Ті, які можна розробити за допомогою комп'ютера

Думаю, всі корисно використовувати

Чи проходили ви спеціальні курси, щоб вміти створювати тексти «нової природи»? Якщо так, то які?

Відповідей

Ні, але обов'язково пройду

Ні, але думаю що найближчим часом пройду

Ні, не проходила

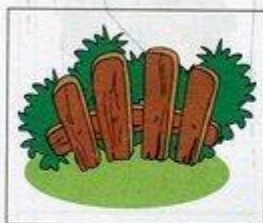
Так, але буду проходити ще

Ні, але хочу пройти

Так, дещо проходила

Артикуляційні вправи

АРТИКУЛЯЦІЙНА ГІМНАСТИКА “ТРУ-ЛЯ-ЛЯ” (за методикою В. Костигіної)

“Парканчик”

- * усміхнутися вимушено, показавши зімкнені зуби.

“Віконечко”

- * широко відкрити рот – “спекотно”;
- * закрити рот – “холодно”.

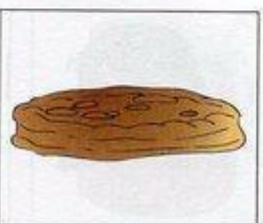
“Дудочка”

- * вимушено витягнути вперед губи (зуби зімкнені).

“Місимо тісто”

- * усміхнутися;
- * поплескати язиком між губами – “пя-пя-пя-пя...”;
- * покусати кінчик язика зубами (чергувати ці два рухи).

“Млинець”

- * усміхнутися, відкрити рот;
- * покласти широкий розслаблений язик на нижню губу.

Додаток В

Вправи на розширення кута зору

 Піраміди для читання

Дивлячись тільки на зірочки по центру піраміди, читай і вимовляй слова.

ЛІ * ТО
ЖИ * ТО
ЛО * ТО
РИ * БА
РИ * МА

ЛІ * СИ
СИ * ТО
НО * ГА
МО * РЕ
МА * КИ

пря ник
гра ніт
гри бок
сві чка
гре чка

сні жок
зай чик
сір ник
чай ник
гле чик

го ло ва
со ба ка
со ло ма
ко ро ва
га зе та
по ли ця
ма ши на
со ро ка

1. Знайди в таблиці числа від 1 до 20.
2. Знайди в таблиці літери від А до Л.

6	д	4	16	а	17
з	19	11	6	7	г
л	3	г	1	є	12
10	и	14	в	20	ж
к	2	ї	18	5	й
15	е	9	8	і	13

3. Дивлячись на крапку в центрі таблиці, знайди числа від 20 до 1.
4. Дивлячись на крапку в центрі таблиці, знайди літери від А до Л.
5. Попроси рідних називати числа й літери. Знайти їх у таблиці, не відриваючи погляду від крапки.

Вправи на розвиток фонематичного слуху

Впиймай звук [а]

Ананас, ананас,

Не росте, чомусь, у нас,

А малесенький Івасик

Дуже любить ананаси.

(Г. Чубач)

. Вправа «Повторюй за мною». Учні повторюють склади за вчителем.

СА М	СІ К	СО М
РА К	РІ К	РО М
МА К	МІ Т	КО П
ЛА К	ЛІ К	ЛО Т
ТА К	ТІ К	ТО Н

3. Вправа «Назви слово». Вчитель пропонує учням вибрати серед переліку слів лише те слово, яке починається на певний звук.

Звук [в] – бантик, вікно, озеро, весло.

Звук [о] – квітка, машина, оса, озеро.

4. Вправа «Спільний звук». Відшукай спільний звук в поданих словах.

- Павло, палиця, паляниця, підручник – звук [п];

- Річка, ручка, сестра, рак – звук [р].

Інфографіка «Сучасні твори для молодших школярів»

**Сучасні твори
для молодших
школярів:**

- Андрій Бачинський — «Неймовірні пригоди Остапа і Даринки»
- Леся Воронина — «Прибулець з країни Нямликів»

- Тарас і Мар'яна Прохаськи — «Хто зробить сніг?»
- Сергій Гридін — «Федько, прибулець з Інтернету»

- Зірка Мензатюк — «Таємниця козацької шаблі»
- Олександр Гаврош — «Пригоди тричі славного розбійника Пинті»

- Олександр Дерманський — «Серія про Чудове Чудовисько»
- Богдана Матіяш — «Казки Різдва»

Додаток Е**Конспект уроку з літературного читання для учнів 3 класу**

Тема уроку: Казка поряд з нами. Казка Галини Малик «Чому Равлик ховається?» (підручник О. Савченко).

Мета уроку: ознайомити учнів з сучасною письменницею Галиною Малик; узагальнити знання про казку; пробуджувати бажання читати та знати більше казок; навчити дітей слухати, відповідати на питання; розвивати пам'ять, увагу, мислення; вчити дітей спостерігати за сюжетом казки, зв'язно висловлювати свої думки; формувати навички правильного і свідомого читання мовчки та вголос, уміння працювати над текстом; збагачувати словниковий запас учнів, виховувати бажання поповнювати свої знання, вивчати творчість сучасних письменників та виховувати бережливе ставлення до природи.

Обладнання: підручник, мультимедійна презентація, технічні засоби навчання, мішечок «Риси характеру героїв», корони жабки і равлика.

Хід уроку**І. Організаційний момент.**

Добрий день, учні! Починаємо урок літературного читання. Девіз нашого уроку:
Красиво читаємо,
чітко відповідаємо,
мову свою розвиваємо.

Я впевнена, що саме так ви будете працювати на уроці.

ІІ. Мовленнєва розминка.

І щоб відповідати красиво і чітко, потрібно потренуватись. Отож, проведемо декілька вправ.

- 1) Глибоко вдихніть і на видиху промовте голосні звуки: а, о, у, е, и, і.
Повторіть це декілька разів.
- 2) А тепер повторіть групи слів, з кожним разом проговорюйте їх все швидше.

- 3) Попрацюємо із скоромовкою (робота із віршожартинкою), але будьте уважні, у словах пропущені деякі букви. Яка саме буква пропущена?

(діти спочатку промовляють із вчителем, а потім самостійно декілька разів).

III. Перевірка домашнього завдання.

Діти пригадайте, яку казку ми читали на попередньому уроці? («Нехай будуть і соловей, і жук»). Казка «Нехай будуть і соловей, і жук» є літературною чи народною? Хто є її автором?

Хто є дійовими особами казки? Про що розповідається у цьому творі? Яким був Соловей і Жук? Як ви вважаєте, то хто у світі важливіший Жук чи Соловей?

А тепер декілька учнів перекажуть цю казку (один учень починає, інший продовжує).

IV. Повідомлення теми і мети уроку.

Отож, сьогодні на уроці ми будемо далі мандрувати країною казок і познайомимося із новою казкою. А щоб дізнатися про кого ми будемо сьогодні читати, спробуйте відгадати загадку:

Ця малесенька тваринка

На спині несе хатинку,

Як її торкаєшся –

В хатинку ховається.

То про кого ми будемо сьогодні читати казку? Сьогодні на уроці ми читатимемо казку, яка називається «Чому равлик ховається?».

V. Вивчення нового матеріалу.

1. Підготовча робота до сприймання твору.

Казку «Чому равлик ховається?» написала сучасна українська письменниця Галина Малик (показ її портрету). Вона є не лише письменницею, але й редакторкою журналу. Писати Галина Малик почала ще в дитинстві, потім залишила цю справу. Але згодом, коли у неї народилася дочка, почала створювати вірші для дітей, а також різноманітні казки і повісті. Ось невелика частина, тих творів, які написала талановита письменниця (продемонструвати за допомогою презентації). А однією з найвідоміших її казок є «Чому равлик ховається?». То про кого йтиметься у цій казці?

А що ви можете розповісти про равликів? Де вони живуть, чим харчуються?

Ось деякі цікаві факти про цих дивовижних тваринок, які ви можливо не знали: Равлики з'явилися на Землі близько 600 мільйонів років тому. Це дає змогу вважати їх одними з найдавніших мешканців нашої планети, поряд із медузами. Середня тривалість життя равликів – 15 років. Равлики не жують, а перетирають їжу за допомогою 25 тисяч зубів. Так-так, зубів у них більше, ніж у будь-якої акули. Зір равликів настільки поганий, що вони можуть тільки відрізнати день від ночі. Між собою равлики спілкуються за допомогою дотиків. Равлики здатні переносити предмети в 10 разів важчі за себе. Найбільший равлик у світі – австралійський морський. Вага цих молюсків сягає 15-18 кілограмів, а довжина панцира – 60 сантиметрів. Сіль і цукор для равликів рівнозначні отруті. Равлики повністю заслужили свою репутацію найповільніших створінь на Землі – в середньому вони долають 7 сантиметрів за хвилину. Раковини майже всіх равликів закручуються за годинниковою стрілкою. Міцність цього «житла»

залежить від кількості кальцію в раціоні молюска.(демонстрація зображення равликів).

Отож, сьогодні ми прочитаємо казку про цю маленьку, але настільки дивовижну тваринку. Але перш ніж будемо читати, давайте дізнаємося значення деяких слів:

Мушля – це тверде захисне покриття деяких тварин.

Ствердив - сказати, довести правильність чогось.

Як ви гадаєте, які пригоди стануться з Равликом?

2. Первинне ознайомлення учнів з твором.

Зараз ви послухаєте буктрейлер до казки «Чому равлик ховається?» у виконання самої авторки Галини Малик. Слухаючи його, зверніть увагу про те, який настрій у вас викликала ця казка.(діти слухають аудіозапис, покликання:

<https://www.youtube.com/watch?v=Gmec54FgYSI>)

3. Бесіда після первинного ознайомлення з твором.

Який настрій викликала у вас ця казка? Чи сподобалась вона вам? Чи праві ви були зі своїми передбаченнями? Що вас найбільше здивувало у творі? Чи всі слова були для вас зрозумілими?

Давайте зачитаємо деякі слова, які трапляються у тексті (читання луною):

Завітала, запроси, переможно, тріснула, бідолашний, ховається, розгублено, незручно, розпалася, торкнеться.

4. Повторне читання для поглиблення і осмислення тексту.

А зараз, ви прочитаєте казку «Чому ховається равлик?» самостійно, пошепки. Зверніть увагу на те, як себе поводити Равлик, коли до нього завітала Жаба.

5. Аналітичне читання твору.

Хто є героями казки? Що хотіла від Равлика Жаба? Чи запросив Равлик Жабу в гості? Чи змогла Жаба потрапити в домівку до Равлика? Що трапилося з хатинкою Равлика? Як після цього випадку жив Равлик і надалі? Чи хтось після Жаби зміг потрапити до Равлика в гості?

- Вправа на переглядання тексту і вибіркоче читання казки.

Знайдіть у тексті, яке ім`я дав автор Жабі? Чи підходить воно їй? Хто швидше, може порахувати, скільки разів її ім`я згадується у казці?

Які слова Равлика показують, що Жаба завітала до нього без запрошення?

Як почував себе Равлик, коли Жаба наполягала на тому, що він повинен її запросити в гості, зачитайте це речення.

Знайдіть уривок, в якому розповідається про те, як Жаба намагалася залізти в мушлю.

Зачитайте речення, в якому розповідається про те, як склалося подальше життя Равлика.

- Вправа на правильне розташування епізодів із казки (малюнковий план).

А тепер спробуйте, розташувати правильно зображення, відповідно до тих подій, що сталися в казці. Також коротко розкажіть, за малюнками, які події трапилися з головним героєм твору.

- Вправа «Риси характеру» (створення мудборда для визначення рис характеру головних героїв).

Зараз ви поділитися по групах і створити мудборд до казки «Чому павлик ховається?»»

(Спокійний, тихий, впертий, скромний, ввічливий, нахабний, гостинний, чемний, егоїстична, некультурна, розгублений, добрий, терпеливий, працюючий, нечемна, неввічлива, самотній, непривітна). (Учні прикріплюють аркуші з рисами характеру на дошку, біля певного героя твору).

6. Висновок узагальнення з прочитаного.

Які риси характеру мали герої казок? Чію поведінку ви засуджуєте? Чому?

Чи правильно, зробив Равлик, що дозволив Жабі залісти в його мушлю? То який висновок можна зробити з цього твору?

Отже, не завжди потрібно погоджуватися з тим, що просять в тебе інші, потрібно добре подумати, чи не зашкодить тобі це. Равлик проявив до Жаби свою доброту, і дозволив їй залісти в свою хатинку. І як це вплинуло на нього і на його життя? Так, його будинок тріснув, і він змушений був будувати ще один, але це не все, після даного випадку він перестав довіряти іншим, адже всі хто його торкалися, дуже лякали його, що він ховався в хатинку, бо думав, що до нього знов прийшла Не-Дуже-Чемна Жаба. Отже, потрібна бути більш сміливими, і в певних ситуаціях вміти сказати тверде ні, якщо це може вам зашкодити. Адже, напевне що Равлик знав, що таке трапиться, бо розумів, що Жаба набагато більша за його мушлю, але був занадто скромним, щоб відмовити.

VI Закріплення вивченого матеріалу

1. Вдосконалення якостей читацької навички.

Учні читають самотійно весь твір пошепки (підготовча робота до читання казки в особах).

2. Виконання творчих завдань.

- Читання казки в особах (драматизація, використання корон).

Але перш ніж читати казку в особах пригадайте, скільки є дійових осіб в казці? Якою інтонацією треба читати слова Равлика, Жаби?

- Словесне малювання.
- Діти, а якби ви вчинили на місці Равлика, в ситуації із Жабою? Опишіть свої дії словами.

VII Підсумок уроку.

- Вправа «Мікрофон»

Яку казку ми читали сьогодні на уроці? Хто є її автором? Чого навчає нас ця казка? Чи потрібно брати приклад з Жаби? А з Равлика?

Карта самооцінювання

Прізвище _____

Ім'я _____

-відмінно

-добре

-потребує покращення

1	Вмію читати вдумливо, не відволікаючись	☐
2	Вмію виділяти ключові слова, мету та ідею тексту	☐
3	Вмію критично оцінювати прочитаний текст	☐
4	Вмію встановлювати причинно-наслідкові зв'язки	☐
5	Вмію формулювати проблему та робити узагальнюючі висновки	☐

VIII Домашнє завдання.

Прочитати казку і створити лепбук до твору.

Фізкультхвилинка: <https://www.youtube.com/watch?v=jTWry>

Анкета «Моє ставлення до читання»

Моє ставлення до читання Обведи смайлик, який найбільше описує твої емоції: 	Моє ставлення до читання Дай відповідь на запитання:
1. Яку емоцію ти відчуваєш, коли читаєш вдома? 😊 😄 😊 😞 😭	6. Чи сподобалось тобі працювати із застосунком "Вивчаю - не чекаю"? _____
2. Яку емоцію ти відчуваєш, коли читаєш у школі? 😊 😄 😊 😞 😭	7. Які завдання тобі найбільше подобається виконувати у застосунку? _____
3. Чи любиш ти читати на канікулах? 😊 😄 😊 😞 😭	8. Чи допомагала тобі програма краще зрозуміти текст твору? _____
4. Як ти ставишся до того, щоб замість комп'ютерних ігор почитати книгу? 😊 😄 😊 😞 😭	9. Чи вважаєш ти, що урок літературного читання став цікавішим завдяки використанню застосунку? _____
5. Чи сподобається тобі подарунок книга? 😊 😄 😊 😞 😭	10. Що б ти змінив (змінила) у програмі "Вивчаю - не чекаю"? _____

Анкета
для діагностики сформованості в молодших школярів
уміння читати з розумінням
(початок експерименту)

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Назва закладу _____

1. Прочитай текст. Придумай йому назву.

Назва: _____

Серед поля стоїть маленька хатина. Її побудували, щоб у негоду люди могли сховатися й пересидіти в теплі.

Одного разу серед літнього дня захмарило й пішов дощ. А в лісі в цей час було троє хлопців. Вони сховалися в хатинці й дивилися, як з неба ллє, мов з відра.

Коли це бачать: до хатини біжить ще один хлопчик. Незнайомий. Мабуть, з іншого села. Одежа на ньому була мокра, як хлющ. Він тремтів од холоду.

І ось перший із тих хлопців, які сиділи в сухому одязі, сказав:

– Як же ти змок на дощі! Мені жаль тебе...

Другий теж промовив красиві й жалісливі слова:

– Як страшно опинитися в зливу серед поля! Я співчуваю тобі...

А третій не сказав ні слова. Він мовчки зняв із себе сорочку й дав її змоклому хлопчикові. Той скинув мокру сорочку и одягнув суху.

Гарні не красиві слова. Гарні – красиві діла.

(В. Сухомлинський)

2. Розташуй у правильній хронології події твору (під номером 1 те, що відбулося найшвидше, 7 – кінцівка твору):

Події:	Порядок:
«Гарні не красиві слова. Гарні – красиві діла».	
До хатини підбігає ще один хлопчик із іншого села, промоклий під дощем.	
Троє хлопців ховаються в хатині під час дощу.	1
Мокрий хлопчик одягає суху сорочку.	
Третій хлопчик мовчки знімає сорочку і дає її змоклому хлопчикові.	
Перший хлопчик каже: «Мені жаль тебе».	
Другий хлопчик каже гарні слова співчуття.	

3. Запиши три запитання до твору:

1) _____

2) _____

3) _____

4. Напиши пояснення до висловів:

Лле, мов з відра _____

Мокра мов хлющ _____

5. Визнач головну думку твору.

Про що цей твір? Що хотів нам показати автор?

Головна думка:

6. Запиши як ти розумієш вислів: «Гарні не красиві слова. Гарні – красиві діла».

7. Придумай власну кінцівку або продовження історії:

Анкета
для діагностики сформованості в молодших школярів
уміння читати з розумінням
(кінець експерименту)

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Назва закладу _____

1. Прочитай текст. Придумай йому назву.

Назва: _____

Павлик був стурбований. Дома він сидів над задачею й не міг розв'язати. Тож до школи Павлик прийшов зарано, щоб у когось її списати. Бо працювати сам не любив.

Ось прийшла Зіна. Вона добре вміла розв'язувати задачі. Павлик й питає:

– На скільки питань задача?

– На три, – відповідає Зіна. – А хіба ти не розв'язав?

– Не вийшло... Дай списати...

– Ой, Павлику, чого ж ти сам не хочеш працювати? – питає Зіна.

Але таки дала йому свій зошит.

Павлик став списувати. Одна дія, друга, ось уже третя, а в третій дії він помітив у Зіни помилку. Там, де треба було написати 23, вона написала 32.

У своєму зошиті Павлик написав правильно, а Зіні не сказав, що в неї помилка.

Учителька збрала зошити, щоб перевірити. Наступного дня їх і принесла.

– У Павлика «п'ять», – сказала вчителька. – Молодець, Павлику, добре попрацював над задачею. А в тебе, Зіно, – «чотири». Помилку зробила...

Зіна поблідла. Вона глянула на Павлика. Павлик почервонів і похнюпив голову.

(В. Сухомлинський)

2. Розташуй у правильній хронології події твору (під номером 1 те, що відбулося найшвидше, 6 – кінцівка твору):

Події:	Порядок:
Зіна дала Павлику свій зошит.	
Павлик прийшов до школи зарано, щоб списати задачу.	1
Павлик отримав «п'ять», а Зіна «чотири».	
Учителька перевірила зошити наступного дня.	
Павлик почервонів і похнюпив голову.	
Павлик помітив помилку в задачі Зіни і написав правильно у своєму зошиті.	

3. Запиши три запитання до твору:

1) _____

2) _____

3) _____

4. Визнач головну думку твору.

Про що цей твір? Що хотів нам показати автор?

Головна думка:

5. Як би ти вчинив на місці:

Павлика _____

Зіни _____

6. Придумай власну кінцівку або продовження історії:

